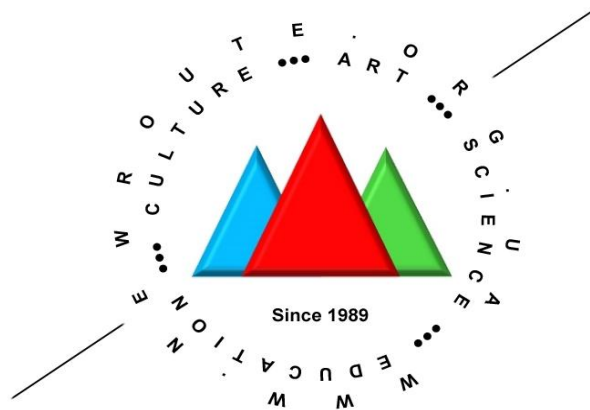

ISSN 2786-6777 (online)

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Мультидисциплінарний науковий часопис

Електронне видання

2023 • № 8

Освіта	Автоматизація та приладобудування
Культура і мистецтво	Хімічна та біоінженерія
Гуманітарні науки	Електроніка та телекомунікації
Богослов'я	Виробництво та технології
Соціальні та поведінкові науки	Архітектура та будівництво
Журналістика	Аграрні науки та продовольство
Управління та адміністрування	Ветеринарна медицина
Право	Охорона здоров'я
Біологія	Соціальна робота
Природничі науки	Сфера обслуговування
Математика та статистика	Воєнні науки
Інформаційні технології	Національна безпека
Механічна інженерія	Цивільна безпека
Електрична інженерія	Транспорт

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

- ✓ Засновано 2022 року. Часопис є електронним мультидисциплінарним науковим виданням.
- ✓ Міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN 2786-6777 (online).
- ✓ Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК№6392 від 07.09.2018 (зарєєстровано у глобальному реєстрі видавців Global Register of Publishers).
- ✓ Свідцтво про державну реєстрацію інформаційного агентства як суб'єкта інформаційної діяльності КВ №894-716P від 16.08.2022.
- ✓ Контент розміщується в базі даних інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», в пошуковій системі наукових публікацій «Google Scholar», в репозитарії на сайті засновника. Індexується за показниками h-індекс (Google Scholar), i10-індекс (Google Scholar).
- ✓ Включено до каталогу наукових ресурсів відкритого доступу ROAD, до академічної бази даних ResearchBid, до бази наукових публікацій Google Scholar, до каталогу наукової періодики України з питань освіти, педагогічної, психологічної та соціальних наук Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України.
- ✓ Публікація у часописі є науковою працею, яка опублікована у вітчизняному електронному науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора. Часопис не входить до переліку фахових видань України. Часопис є мультидисциплінарним науковим виданням.
- ✓ Засновник та видавець: Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс» (рік заснування – 1989).
- ✓ Телефон (Telegram, Viber): +380970440309, +380500301905. E-mail: notesmodsc@gmail.com, info@newroute.org.ua. Сайт: www.newroute.org.ua.
- ✓ Telegram: t.me/newroute1989. Viber: cutt.ly/RLj0lhu. Facebook: cutt.ly/ULj0vPt. Instagram: www.instagram.com/newroute1989.
- ✓ У часописі розміщуються наукові публікації за повним переліком галузей знань: освіта, культура і мистецтво, гуманітарні науки, богослов'я, соціальні та поведінкові науки, журналістика, управління та адміністрування, право, біологія, природничі науки, математика та статистика, інформаційні технології, механічна інженерія, електрична інженерія, автоматизація та приладобудування, хімічна та біоінженерія, електроніка та телекомунікації, виробництво та технології, архітектура та будівництво, аграрні науки та продовольство, ветеринарна медицина, охорона здоров'я, соціальна робота, сфера обслуговування, воєнні науки, національна безпека, цивільна безпека, транспорт.
- ✓ Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу.
- ✓ Редакція може не поділяти точку зору авторів.
- ✓ Публікації оприлюднюються в рамках проведення науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної науки: історія, теорія, практика», 12 липня 2023 р., м. Харків, Україна. Розміщення публікації автора у часописі є підтвердженням участі автора у конференції.
- ✓ За результатами проведення конференції автори отримують електронний сертифікат (6 годин – 0.2 ECTS credits).
- ✓ Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua/cer (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

Редакційна колегія:

Кучин Павло Захарович, заслужений артист України, СГ НТМ «Новий курс» (головний редактор).
 Акінішина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Березовська-Чміль Олена Борисівна, кандидат політичних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
 Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну.
 Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент, Донбаська державна машинобудівна академія.
 Гришко Світлана Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.
 Дობроєр Наталя Вікторівна, кандидат культурології, доцент, Національний університет «Одеська політехніка».
 Дубовик Наталя Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій.
 Єрошенко Олена Віталіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківська державна академія культури.
 Калініна Ольга Сергіївна, кандидат культурології, Харківська гуманітарно-педагогічна академія.
 Карпинський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Кислюк Любов Вікторівна, канд. наук із соц. ком., доц., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».
 Кожедуб Олена Василівна, кандидат соціологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Коробчук Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Луцький національний технічний університет.
 Кучин Сергій Павлович, доктор економічних наук, професор, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
 Кучина Тетяна Ігорівна, магістр з маркетингу, СГ НТМ «Новий курс» (відповідальний секретар).
 Мкртічян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
 Пашкова Надія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет.
 Підлісна Ольга Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 П'ятакова Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Рассомахіна Ольга Андріївна, кандидат юридичних наук, Європейський університет.
 Сафонова Наталя Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
 Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет.
 Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет.
 Тарасюк Лариса Сергіївна, доктор філософських наук, професор, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
 Тополевський Віктор Юрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури.
 Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, Національної музичної академії імені П. І. Чайковського.
 Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
 Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з держ. упр., канд. медичних наук, професор, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
 Цвятий Вячеслав Григорович, канд. істор. наук, доц., засл. працівник освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Шевчук Інна Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.
 Шептуха Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, Національна академія управління.

УДК 001

Н85

Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис. – № 8. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. – 27 с.

© СГ НТМ «Новий курс», 2023

© Автори, 2023

ЗМІСТ

	Стор.
<i>Кондратьєва Інна Миколаївна</i> ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ ...	3
<i>Плахтій Анастасія Олександрівна</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ...	4
<i>Хандюк Кирило Едуардович</i> РОЗВИТОК РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН ...	5
<i>Васильченко Михайло Сергійович</i> ДЕНЬ ТИЖНЯ ТА ЧАС ДОБИ ЯК ФАКТОРИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ...	6
<i>Гнілуша Сергій Іванович</i> СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ВІДНОСИН «ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА» ...	7
<i>Шапочка Катерина Анатоліївна, Ротару Рита Миколаївна, Шапочка Вячеслав Анатолійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ...	8
<i>Fedoriv Yaroslava Romanivna, Shuhai Alla Yuriivna, Pirozhenko Iryna Dmytrivna</i> ACKNOWLEDGEMENT OF THE CHALLENGES IN CONSTRUCTING DIFFERENT TYPES OF DISCOURSE ...	10
<i>Цема Валерія Євгеніївна</i> ЗАКОНОМІРНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЙТИНГУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ...	11
<i>Fedoriv Yaroslava Romanivna, Shuhai Alla Yuriivna, Pirozhenko Iryna Dmytrivna</i> SEQUENCING EFL LEARNING ACTIVITIES FOR MASTERING SCHOLARLY COMMUNICATION SKILLS ...	13
<i>Ясюк Тамара Леонідівна</i> НАРОДНА ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕТНІЧНОГО АРХЕТИПУ ...	14
<i>Старікова Галина Геніївна</i> СПРИЙНЯТТЯ СУТТЄВИХ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА КОГНІТИВНОЇ СИСТЕМИ ...	16
<i>Лозінська Тетяна Павлівна</i> ТРАНСГРЕСИВНА МІНЛИВІСТЬ ВЕГЕТАТИВНИХ ОЗНАК У ГІБРИДІВ ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ЯРОЇ ...	17
<i>Tsivatyi Viacheslav Hryhorovych</i> DIPLOMACY: THEORY, HISTORY, PRACTICE (INFORMATION-ANALYTICAL, INTERCULTURAL-COMMUNICATIVE AND SECURITY ACTIVITIES) ...	18
<i>Козар Юрій Юрійович</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНИТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ...	20
<i>Алдере Самі Мехлеф</i> АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС ...	21
<i>Козубовська Ірина Василівна, Булеза Богдана Ярославівна, Палкуш Віталія Петрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ «ДІТЕЙ ГРУПИ РИЗИКУ» З СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА ...	23
<i>Козубовський Максим Ростиславович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТНІХ ЗАМІСЬКИХ ТАБОРІВ США ...	24

Кондратьєва Інна Миколаївна

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з державного управління, професор,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Війна в Україні, яку розпочав російський агресор майже десять років тому та значно посилив терор всіх територій у 2022 році спричинила значні негативні наслідки у всіх сферах суспільного життя не тільки в самій Україні, але й далеко за її межами. Багато країн Європейського регіону прийняли мільйони українських біженців, що стали жертвами війни. В зарубіжних країнах знайшли тимчасовий прихисток близько 7 млн українців, переважно це жінки, діти та молодь. Такі дані наводить Міжнародна організація з міграції (МОМ). Тож важко підрахувати наслідкові економічні втрати цих країн, які не були прямими учасниками збройного конфлікту, але змушені були надати житло та їжу одночасно значній кількості переселенців. Практично всі зарубіжні країни надавали українцям грошові соціальні виплати, сприяли їх працевлаштуванню, забезпечували місцями в закладах освіти, організували надання медичної допомоги та психологічної підтримки.

Саме тому, говорячи про національний тягар війни в її соціальному вимірі, можемо впевнено сказати, що сфера охорони здоров'я зазнала чи не найбільших втрат. Тиск на медичну інфраструктуру за роки війни був неймовірно значним, адже війна почалась та продовжувалась майже рік в умовах пандемічної кризи. А це означає, що, з одного боку, медичний персонал лікарень продовжував лікувати найтяжчих пацієнтів з COVID-19 у спеціально перепрофільованих відділеннях, а з іншого боку – менеджмент медичних установ повинен був у надзвичайно короткий термін трансформувати всі цивільні лікарні під потреби фронту для лікування поранених військовослужбовців та цивільних громадян, які зазнали військових поранень. Наступний чинник, який значно ускладнював організацію управління системою охорони здоров'я, це дефіцит медичних кадрів. Адже у лютому 2022 року багато лікарів та середнього медичного персоналу у 2022 році пішли до лав Збройних Сил України, а також певна кількість медпрацівників була змушена виїхати за межі України чи переїхати до більш безпечних регіонів під час евакуації медичних закладів, в яких вони працювали.

Окрім вже названих, перед національною системою охорони здоров'я постало ще велика кількість проблем, розв'язання яких знаходилося у площині публічноуправлінської сфери. Але стійкість вітчизняної системи охорони здоров'я, окрім чинників внутрішньої взаємодії, значною мірою забезпечувала й міжнародна співпраця та міжнародна підтримка. Тож розглянемо найбільш дійові з цих інструментів, зокрема ті, що засновані на інтеграційному підході.

Так, у квітні 2022 року, за ініціативи Європейської Комісії був створений спеціальний майданчик солідарності під назвою «Платформа Європейської політики в галузі охорони здоров'я». Мета діяльності цієї платформи створити простір для підтримки або забезпечення координації діяльності зацікавлених сторін в межах ЄС для надання медичної допомоги переміщеним з України пацієнтам та медичним працівникам. У липні того ж року Україна долучилась до програми EU4Health. Цей крок забезпечив українській державі доступ до фінансування проектів у межах цієї програми на таких же умовах, як і для країн-членів ЄС та інших асоційованих учасників програми (Ісландія, Норвегія, Молдова). Завдяки функціонуванню системи медичної евакуації «ЄС-MEDEVAC» за період війни з України було евакуйовано 2250 тяжкохворих пацієнтів, які продовжили процес лікування та реабілітації. В рамках цієї програми українських пацієнтів прийняли понад 20 країн Європейського Союзу/Європейської Економічної Зони. Європейська солідарність та підтримка вітчизняної системи охорони здоров'я триває й до нині. Так Європейська Комісія та МОЗ України уклади додаткову Угоду про співпрацю за такими актуальними напрямками:

- повернення пацієнтів до України та зміцнення системи реабілітації;
- активізація роботи України з рідкісними захворюваннями;
- пролонгація Угоди про фінансування через Програму EU4Health;
- програми зміцнення психічного здоров'я;
- доступ до медичної допомоги та задоволення медичних потреб біженців.

Зміст останнього напрямку є дуже актуальним напрямком співпраці для української держави. Адже сьогодні, за межами нашої країни все ще перебуває близько 4 млн осіб, які користуються правом тимчасового захисту у державах-членах ЄС. В рамках реалізації прийнятої Угоди держави-члени ЄС будуть сприяти розширенню здатності українських біженців орієнтуватися у своїх медичних послугах. Стосовно ж медичних працівників з України, які тимчасово перебувають в країнах ЄС, держави-члени повинні вживати

заходи щодо інтеграції переміщених осіб-професіоналів з України в національний сектор системи охорони здоров'я. Такий підхід значно розширить доступ біженцям з України до послуг імунізації, інформації про громадське здоров'я та ін.

Серед довгострокової перспективи співпраці України та країн ЄС/ЄСЗ у сфері охорони здоров'я пріоритетами визначено такі напрямки:

- фармацевтична стратегія для Європи;
- цифрове здоров'я;
- стійкість до транскордонних загроз для здоров'я;
- Європейський план подолання раку.

Підсумовуючи, можемо сказати, що співпраця між Україною та країнами ЄС у сфері охорони здоров'я триває та має гарні перспективи на майбутнє.

Джерела

1. EU Health Policy Platform. <https://webgate.ec.europa.eu/hpf/>
2. Arrangement for cooperation on health between the European Commission and the Ministry of Health of Ukraine. <http://surl.li/iteeu>

Плахтій Анастасія Олександрівна

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науковий керівник: Шевченко Інна Юріївна, доктор економічних наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Кластерна модель економіки широко розповсюджена у світі, особливо в соціально-економічно розвинених країнах. Мабуть, зараз у світі немає жодної людини, яка б не чула про Силіконову долину, проте пересічні громадяни навіть не являють реального рівня кластеризації економік країн світу. До прикладу, 40% усіх жорстких дисків для комп'ютерів виробляється у Сінгапурі, а невелике графство у Данії продукує до 60% світового випуску генераторів, які дозволяють за допомогою вітряних турбін виробляти електроенергію [1]. І це лише декілька прикладів унікальних конкурентних переваг, які надає кластерна модель економіки.

Сьогодні кластери мають місце у багатьох країнах світу – США, Канаді, Китаї, Японії, Південній Кореї, Німеччині, Австрії, Франції, Італії, Іспанії, Португалії, Швейцарії, Бельгії, Нідерландах, Фінляндії, Данії, Норвегії, Індії, Індонезії, Малайзії, Тайвані, Австралії, Новій Зеландії та багатьох інших. «Першопрохідцем» у запровадженні кластерної моделі економіки і країною з найбільш кластеризованою національною економікою є США, де кластерами наразі забезпечується продукування 61% ВВП і зайнятість 57% працездатного населення [2]. Застосування кластерної моделі економіки у країнах світу дозволило: отримати потужний соціально-економічний синергетичний ефект внаслідок ефективної кооперації держави, бізнесу та науки; сформувати конкурентні переваги у довгостроковій перспективі; успішно реалізувати програми імпортозаміщення та виходу на світові ринки.

Попри безперечні переваги кластерної моделі економіки, її запровадження потребує суттєвих зусиль ініціаторів й учасників і залучення всіх видів ресурсів – людських, фінансових, матеріально-технічних, техніко-технологічних, нематеріальних, інформаційних, тощо – на довгостроковій основі.

Впровадження кластерної моделі економіки неможливе без повсякчасної підтримки органів державної влади та місцевого самоврядування, які зазвичай виступають у ролі перших інвесторів, здійснюючи не лише інформаційно-організаційне, а й фінансове забезпечення створення кластера. Державні інвестиції сприяють формуванню позитивного іміджу кластера, тому в подальшому до його фінансування долучається приватний бізнес і іноземні інвестори. Фінансування кластерів найчастіше здійснюється за такою схемою: держава – 54%; бізнес – 18%; спільно держава та бізнес – 25% [3].

У багатьох країнах світу функція підтримки кластерів покладена на конкретні державні інституції: до прикладу, у США на постійній основі діють комісії з ініціювання створення кластерів, а у Європі кластерна політика реалізується Генеральним директором з регіональної політики [2]. При цьому важливою є постановка місії та генеральної стратегічної мети функціонування кластеру, що значною мірою визначає умови взаємодії учасників кластеру та, тим самим, тип кластеру – стратегічний, стабілізуючий чи конкурентний.

Кластери формуються за регіональною ознакою у високотехнологічних галузях, тому започаткування кластеру потребує ретельного та грамотного обґрунтування наявності передумов і перспектив його створення. Такими передумовами зазвичай виступають концентрація в регіоні підприємств високотехнологічної галузі та суміжних галузей, наявність потужних науково-освітніх інноваційних центрів.

Традиційно велика роль у реалізації кластерної моделі економіки покладається на технопарки, технополіси та бізнес-інкубатори (Японія, Китай, Тайвань, Іспанія), суб'єкти малого та середнього підприємництва (Австрія, Італія, Португалія, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Таїланд, Філіппіни) [4].

Кластери безперечно розраховані на довгострокову перспективу, проте інвестори бажать при прийнятті інвестиційного рішення розуміти потенційні економічні вигоди у більш короткостроковому періоді. Тому при реалізації кластерної моделі економіки прийнято застосування програмно-цільового методу, який передбачає відображення прогнозного соціально-економічного ефекту від створення кластеру на мікро-, мезо- та макrorівні як у довгостроковому періоді, так і в більш короткостроковій перспективі.

В останнє десятиліття кластерна модель економіки розповсюдилася й на менш соціально-економічно розвинені країни, що закономірно актуалізує питання створення кластерів в Україні. Попри воєнний стан і системні проблеми соціально-економічного характеру, вважаємо, що Україна досі не втратила свого кластерного потенціалу, який, за переконанням науковців Б. Воглера, Д. Сахи і О. Красовської [5] має бути спрямованим головним чином на реалізацію кластерних ініціатив у 2-х інноваційних галузях – ІТ-сфері й автомобільній індустрії.

Джерела

1. Ямчук А. В. Деякі питання побудови інноваційно-інформативних кластерів. *Проблеми науки*. 2012. № 4. С. 10-15.
2. Ковальова Ю. Н., Алишева Н. В. Практичні приклади функціонування кластерів у світі. *Механізм регулювання економіки*. 2008. № 2. С. 214-226.
3. Stratmann G., Dimitrova G. Automotive clustering in Europe. Case studies on clustering management and development. Wiesbaden: HA Hessen Agentur GmbH. 2008. 114 p.
4. Длугопольський О. Кластерна модель розвитку промислового виробництва як фактор ефективних структурних реформ. *Економічний часопис*. 2003. XXI. № 2. С. 1-8.
5. Воглер Б., Саха Д., Красовська О. Програма підтримки кластерів в Україні: принципи розробки та ключові особливості. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2015. 18 с.

Хандюк Кирило Едуардович

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з державного управління, професор,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

РОЗВИТОК РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Українська держава вже понад десять років впевнено реалізує завдання євроінтеграційного курсу розвитку. Угоду про асоціацію між Україною (*далі – Угода про Асоціацію, авт.*), з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони було ратифіковано найвищим органом законодавчої влади української держави у 2014 році [1]. Відповідно до змісту Угоди трансформації зазнали багато сфер суспільного розвитку.

Однією із таких сфер є сфера охорони здоров'я, а її стратегічною метою визначено досягнення європейських зразків побудови суспільних відносин у цій сфері на засадах надання якісної та доступної медичної допомоги, а також підвищення якості життя українців. Угодою було визначені ті напрямки медичної сфери, які за роки періоду незалежності, розвивались занадто повільними темпами і не відповідали викликам сучасності. Відповідно до змісту Угоди, українська держава визначила державні зобов'язання щодо розвитку системи громадського здоров'я через розробку належного законодавчого забезпечення. Державної уваги потребували також питання підвищення рівня безпеки в національній системі охорони здоров'я та підвищення рівня захисту здоров'я людини. Адже належна якість та доступність медичної допомоги за зразками розвинених країн Європейського Союзу є передумовою сталого розвитку та економічного зростання України. А сталий розвиток України зміцнює імідж України на міжнародній арені як незалежної демократичної правової соціальної держави та як рівноправного країни-партнера серед країн ЄС. У подальшому прийнята Угода стала правовим дороговказом для розробки належного правового забезпечення розвитку системи охорони здоров'я та успішної реалізації медичної реформи. Однією із складових зазначеної реформи є саме реабілітаційна допомога. Загарбницька війна російського агресора, яка розпочалась ще у 2014 році, значно пришвидшила формування в Україні системи реабілітаційної допомоги, на яку очікували нові категорії запитувачів – військовослужбовці Збройних Сил України, ветерани АТО, внутрішньо переміщені особи та інші громадяни, що зазнали військових ушкоджень. Задля цього у 2020 році було прийнято ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [2]. Багато країн ЄС прийняли наших бійців на лікування та реабілітацію. У 2022 році було прийнято ЗУ «Про систему громадського здоров'я», в якому визначається необхідність розвитку медичної реабілітації як окремого напрямку державної політики щодо профілактики поширення неінфекційних хвороб. Саме цей напрям на законодавчому рівні закріплено як регулятивні повноваження органів державної влади та органи

місцевого самоврядування в межах їх компетенції. У 2023 році уряд України звітував про 70% виконання зобов'язань Угоди про Асоціацію у сфері охорони здоров'я. Активна політика євроінтеграційних змін позначилась новими досягненнями та підписанням між МОЗ України та Європейською Комісією додаткової Угоди про співпрацю за такими сферами: повернення пацієнтів в Україну, розвиток системи реабілітації, розвиток допомоги пацієнтам з рідкісними захворюваннями, ментальне здоров'я, доступ до медичної допомоги, продовження фінансування через програму ЄС EU4Health.

Джерела

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2591.
2. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: закон України від 3 грудня 2020 року № 1053. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

Васильченко Михайло Сергійович

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науковий керівник: Шевченко Інна Юріївна, доктор економічних наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ДЕНЬ ТИЖНЯ ТА ЧАС ДОБИ ЯК ФАКТОРИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Дорожньо-транспортні пригоди є потужним соціально-економічним деструктором, негативні наслідки якого отримують відображення у матеріальних збитках і втраті людського капіталу. В Україні проблема дорожньо-транспортних пригод стоїть гостро: кожні три хвилини трапляється дорожньо-транспортна пригода; кожні п'ятнадцять хвилин у дорожньо-транспортній пригоді травмується одна людина; кожні три години у дорожньо-транспортній пригоді гине одна людина [1]. Така ситуація потребує нагального врегулювання, що неможливо без розуміння причин і факторів, що призводять до дорожньо-транспортних пригод.

Логічно одним із зовнішніх факторів, що впливає на кількість дорожньо-транспортних пригод, можна вважати сезонність: зрозуміло, що в різні пори року дорожні умови також різні. Проте вважаємо, що також важливими факторами є день тижня та час доби.

Метою даної статті є перевірка гіпотези щодо важливості дня тижня та часу доби як факторів дорожньо-транспортних пригод.

У якості інформаційної бази скористаємося даними Патрульної поліції України. У якості досліджуваного періоду оберемо 2020-2022 рр.

На рисунку 1 автором наглядно наведено розподілення (у %) дорожньо-транспортних пригод в Україні у 2020-2022 рр. за днями тижня. Як бачимо, найбільше дорожньо-транспортних пригод в Україні традиційно відбувається у п'ятницю та суботу.

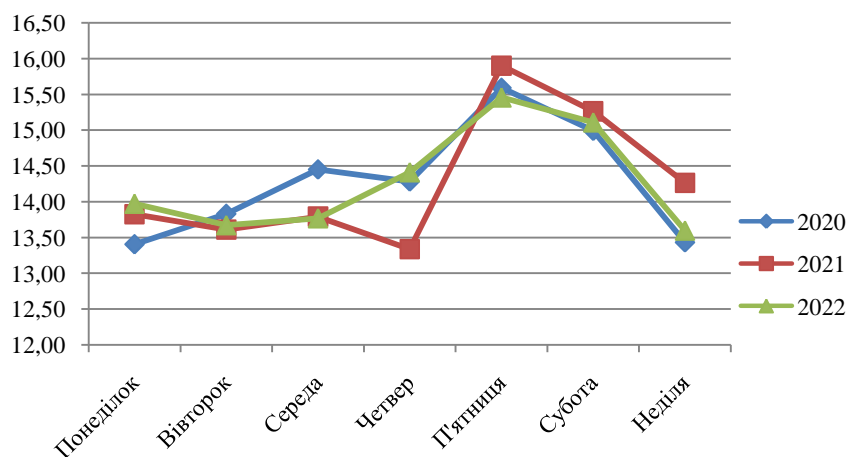

Рис. 1. Розподілення (у %) дорожньо-транспортних пригод в Україні у 2020-2022 рр. за днями тижня.

Джерело: побудовано автором на підстав розрахунків за даними [2-4]

Попередньо причиною виникнення такого фактору може бути втрата пильності водіями внаслідок накопиченої за робочий тиждень втоми або вживання алкогольних напоїв у передвихідний і вихідний день.

Рисунок 2 ілюструє розподілення (у %) дорожньо-транспортних пригод в Україні у 2020-2022 рр. за часом доби.

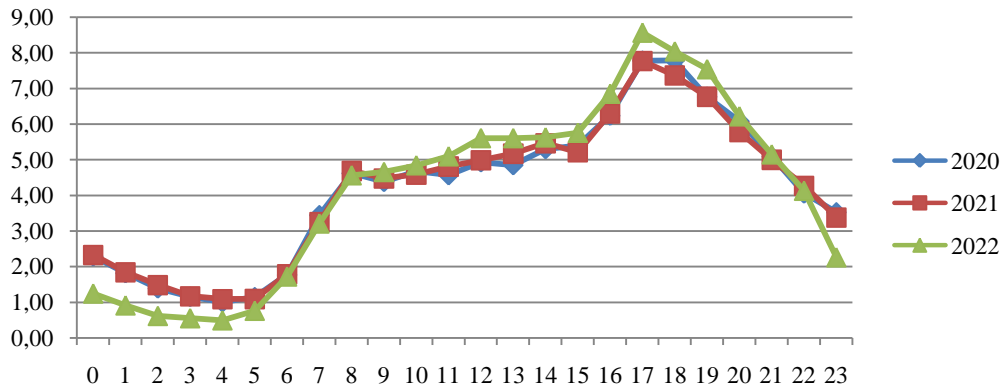

Рис. 2. Розподілення (у %) дорожньо-транспортних пригод в Україні у 2020-2022 рр. за часом доби.
Джерело: побудовано автором на підстав розрахунків за даними [2-4]

З даних рисунку 2 наглядно бачимо, що піковими годинами доби для дорожньо-транспортних пригод в Україні є період з 17 до 19 години, що в цілому співпадає із завершенням робочого дня.

В той же час досить цікавим є рівень аварійності на дорогах у перший час-пік, що приходить на період з 7 до 9 години, коли люди прямують на роботу: хоч і спостерігаємо збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод у вказаний проміжок часу, все ж рівень аварійності на дорогах є значно нижчим, ніж у другий час-пік з 17 до 19 години. Враховуючи, що основним джерелом дорожньо-транспортних пригод в Україні виступає людський фактор, що отримує відображення у системному порушенні правил дорожнього руху [5], можемо попередньо зробити висновок про важливість фактору людської втоми: після робочого дня рівень концентрації водіїв на дорожній ситуації значно знижується.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує висунену автором гіпотезу щодо важливості дня тижня та часу доби як факторів дорожньо-транспортних пригод.

Джерела

1. ДТП в Україні: скільки людей травмується і гине на дорогах. Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2021/07/21/infografika/suspilstvo/dtp-ukrayini-skilky-lyudej-travmuetsya-hyne-dorohax>
2. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2020 по 31.12.2020. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/12.2020.xlsx>
3. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2021 по 31.12.2021. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/12.2021.xlsx>
4. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2022 по 31.12.2022. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/12.2022.xlsx>
5. Шевченко І. Ю., Васильченко М. С. Причини та наслідки дорожньо-транспортних пригод в Україні. Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. Вип. 42. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. С. 58-61.

Гнілуша Сергій Іванович

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Науковий керівник: Ткач Дмитро Іванович, доктор політичних наук, професор,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Надзвичайний і Повноважний Посол України

СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ВІДНОСИН «ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА»

Кожна епоха формувала характерні для свого часу інститути в міжнародному середовищі. Одним із таких є «особливе партнерство», що у первинному своєму формулюванні позначалося терміном «особливі відносини» («особливі стосунки») [1, с. 190] для опису, начебто унікального альянсу між США та Великобританією [2, с. 65]. Принагідно зауважимо, що вперше термін «особливі стосунки» публічно з'явився у знаменитій промові В. Черчилля «Залізна завеса» у 1946 році [3], який розумів «особливі відносини», як особливо міцні відносини [4]. Утім, В. Черчилль пов'язував таку співпрацю з більш «функціоналістичним» набором мотивів, згідно з якими Сполучене Королівство та США погодилися б співпрацювати, оскільки це було в їхніх спільних інтересах [5].

Як різновид партнерських міждержавних відносин, «особливе партнерство» поєднує в собі гнучкість і глибоке зближення. Його суть полягає у співпраці між суб'єктами, які поділяють однакові цілі. Ці цілі можуть впливати з уподобань головних лобістських груп суб'єкта (пріоритети, допоміжні щодо добробуту/соціального розвитку) або визначатися структурою зовнішнього середовища (пріоритети, допоміжні щодо безпеки держави). Навіть інтереси, які спочатку є суперечливими, можуть стати конвергентними через співпрацю (через встановлення спільної точки зору чи ігнорування розбіжностей), особливо коли вони займають різні позиції в ієрархії важливості (питання, яке є вирішальним для однієї сторони, маргінальне значення для іншого) [5, с. 42]. Однак, щоби це було можливим, кількість і важливість спільних цілей має перевершувати кількість та важливість розбіжностей.

Разом з тим, ключовим і спільним для обох держав-учасників таких двосторонніх партнерських відносин є одночасна підтримка інституційної гнучкості та довгострокових, виключно тісних відносин між партнерами. Відносини «особливого партнерства» відзначаються тісним, гармонійним зв'язком між двома націями, на рівні держав [7, с. 1]. Тому вони передбачають поглиблену інституціоналізацію взаємовідносин між партнерами як на міждержавному, так і на міжлюдському рівні [6, с. 51].

Нормативною основою для відносин «особливого партнерства» зазвичай є необов'язкова декларація, яка надає обом суб'єктам можливість вступу та виходу з вищезгаданих пактів або їх тимчасового призупинення. Після кожної спільної дії суб'єкти можуть продовжувати, припиняти, призупиняти або припинити співпрацю без будь-яких наслідків для своєї правосуб'єктності та здатності функціонувати в міжнародному середовищі. За сутністю досліджуваних відносин, попри те, що їх сторони мають тісні стосунки, кожен із партнерів неминуче впливає на іншого, хоча й намагається зберегти якомога більше автономії. Співпраця в сферах, описаних в угоді, не заперечує ні свободи, ні конкуренції в інших сферах. Відмовляючись від повного суперництва за співпрацю, держави обирають середній варіант, який не є ані повною залежністю, ані повною автономією.

Насамкінець, зауважимо, що незважаючи на доволі тривалу історію становлення відносин «особливого партнерства», термін «особливе партнерство» дотепер залишається дискусійним. Адже розуміється і використовується інтуїтивно, що викликає багато непорозумінь.

Джерела

1. Danchev A. Tony Blair's Vietnam: The Iraq War and the «Special Relationship» in Historical Perspective. *Review of International Studies*. 2007. Vol.33. No.2. P. 189-203.
2. Dumbrell J. The US-UK Special Relationship: Taking the 21st Century Temperature. *British Journal of Politics and International Relations*. 2009. Vol.11. P. 64-78.
3. Dumbrell J. *A Special Relationship: Anglo-American Relations in the Cold War and After*. Macmillan Press Ltd. 2001. 258 p.
4. Haugevik K. Special Relationships in World Politics. *Inter-state Friendship and Diplomacy after the Second World War*. 2018. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315227627>
5. Parsons M. The special relationship 1945-1990: myth or reality? *Études anglaises*. №55(4). 2002. P. 456-471.
6. Czechowska L. The concept of strategic partnership as an input in the modern alliance theory. *The Copernicus Journal of Political Studies*. 2013. №2(4). P. 36-51.
7. Reynolds D. A «special relationship»? America, Britain and the international order since the Second World War. *International Affairs*. 1985. Volume 62. Issue 1. P. 1-20.

Шапочка Катерина Анатоліївна

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Ротару Рита Миколаївна

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Шапочка Вячеслав Анатолійович

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Важливою умовою успішного переходу до інклюзивної освіти як процесу і результату включення дітей із особливими освітніми потребами до навчання в одному класі чи групі загальноосвітнього закладу є система комплексного міжгалузевого медико-психолого-педагогічного супроводу і підтримки процесу навчання дітей, які потребують корекційно-розвивальної роботи. Даний процес передбачає готовність фахівців загальноосвітніх закладів (педагогів, психологів), адміністрації щодо забезпечення необхідних умов, що відповідають розвитку та особливим потребам дітей. Сама ідея інклюзивної освіти вимога по новому подивитися на існуючі моделі організації загальної й спеціальної системи дошкільної та початкової освіти та побудови на цій основі такої системи супроводу, яка б сприяла повноцінній участі дітей в загальноосвітньому просторі. Тому актуальною проблемою на часі є розробка науково-теоретичних засад психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти.

Нажаль, військова агресія росії проти України призвела до збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами (ООП), що потребують психолого-педагогічного супроводу, визначення рівнів підтримки й організації відповідного інклюзивного середовища, що враховує інтереси усіх дітей. Спираючись на статистичні дані, можемо стверджувати, що в Україні упродовж останніх років спостерігається значне збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами, які отримують освіту в інклюзивних класах (групах) закладів освіти.

Варто зазначити, що термін «супровід» (від англійського слова «guideness») увійшов слідом за поняттями педагогічна, психологічна й соціальна підтримка, чи допомога, які самі собою мають різне змістове наповнення і не збігаються за семантичною відповідністю (Кобильченко, 2017).

Багато науковців, педагогів та фахівців внесли вагомий внесок у розуміння поняття «супровід» та розробку відповідних стратегій і практик. Так, Л. Виготський розвинув концепцію «ближньої допомоги» та «зони найближчого розвитку», які покладають акцент на взаємодію та підтримку між педагогом та учнем.

Відзначалось також, що супровід – це складний процес взаємодії того, хто супроводжує, (спеціаліста супроводу) і суб'єкта розвитку (супроводжуваного), результатом якого є рішення і дія, яка веде до прогресу у розвитку супроводжуваного. Отже, в теорії супроводу важливим є розуміння, що об'єктом проблеми розвитку дитини, в кожному окремо взятому випадку, виступає і сама дитина, і її батьки, або особи, що їх заміщують, і педагоги, і її найближче оточення (Обухівська, 2015).

У Професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», що став першим професійним стандартом в Україні, який затверджено на національному рівні, однією з провідних професійних компетентностей вчителя початкових класів визначено «здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів ...» (Стандарт, 2018).

Сама ідея супроводу як втілення гуманістичного, особистісно-зорієнтованого підходу тісно пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток і, як наслідок, якісну модернізацію освітнього процесу.

Грунтуючись на авторитетній думці доктора педагогічних наук Л. Пономарьової, можна зробити висновок, що поняття «супровід» тісно пов'язане з термінами «педагогічна підтримка, допомога» (Пономарьова, 2014). У сучасному тлумачному словнику Т. Єфремової, поняття «підтримка» трактується як: «те, що зберігає чиюсь життєздатність, підкріплює, підсилює» (Єфремова, 2015) Таким чином, мається на увазі здійснення процесу, що сприяє підтримці стійкого, стабільного стану чого-небудь.

«Супровід – це пошук способів найбільш оптимального протікання процесу адаптації, які розробляються і апробуються у взаємодії з профільними фахівцями, в результаті чого, відбувається активізація механізмів поведінки» (Миронова, 2015: с. 36).

Особливості педагогічного супроводу молодшого школяра в інклюзивному освітньому середовищі означають набір особливих підходів, методів і стратегій, які застосовуються для забезпечення якісної освіти та соціальної інтеграції дітей з різними особливими потребами в одному класі з іншими школярами.

Основні принципи педагогічного супроводу молодшого школяра в інклюзивному освітньому середовищі включають:

1. Індивідуалізація навчання: Педагоги створюють індивідуальні навчальні плани для кожної дитини, враховуючи її особливі потреби та можливості, із зазначенням рівня підтримки, визначенням цілей і завдань, тощо. Це допомагає забезпечити адаптоване навчання та розвиток кожного учня з урахуванням його індивідуальних особливостей.

2. Командна робота/співпраця: В інклюзивному класі педагоги співпрацюють із фахівцями та батьками для забезпечення підтримки та навчання учнів з особливими потребами. Важлива роль відводиться комунікації та спільному плануванню дій. Педагоги сприяють соціальній взаємодії та співпраці між учнями. Вони стимулюють взаємодопомогу, спільні проекти та командну роботу, що сприяє взаєморозумінню та позитивним стосункам між учнями.

3. Різноманітність методів і підходів: Педагоги використовують різні методи, стратегії та матеріали для навчання, щоб задовольнити потреби усіх учнів. Це можуть бути візуальні, аудіальні, кінестетичні або інші способи навчання.

4. Створення сприятливого середовища: Учитель створює безбар'єрне середовище, яке сприяє інклюзії та рівності. Це включає фізичну доступність приміщення, адаптацію матеріалів, використання позитивного підходу до учнів з різними потребами та підтримку позитивних взаємин між всіма учнями.

5. Надання підтримки та диференційованого навчання: Педагоги надають додаткову підтримку учням з особливими потребами, використовуючи індивідуальні підходи, адаптовані завдання та спеціальні методи. Вони також забезпечують диференційоване навчання, враховуючи рівень здібностей та потреб кожного учня.

б. Оцінювання та зворотний зв'язок: Педагоги використовують різні методи оцінювання, щоб відстежувати прогрес учнів та адаптувати навчальний процес. Вони надають зворотний зв'язок учням, допомагаючи їм розуміти свої успіхи та можливості для подальшого розвитку.

Ці принципи педагогічного супроводу молодшого школяра в інклюзивному освітньому середовищі спрямовані на створення рівних можливостей для всіх учнів.

Джерела

1. Єфремова Т. Ф. (2015) Найповніший тлумачний словник в 3-х томах. К. 312 с.
2. Кобильченко В. В. (2017) Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс» 300 с.
3. Миронова С. П. (2015) Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник. Кол. авторів; За заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
4. Обухівська А. Г. (2015) Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психологомедикопедагогічної консультації: електронний ресурс / авт. кол.: С. І. Васильковська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко та ін.; за ред. А. Г. Обухівської. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи 66 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/705351/1/Супровід_сімї.pdf46.
5. Пономарьова Л. І. (2014) Співвідношення парадигм супроводу і підтримки в педагогічній теорії і практиці. Педагогічна освіта. № 10. С. 171-174.
6. Стандарт (2018) Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» URL: <https://www.msp.gov.ua/files/News/20180815/20180815.pdf>

Fedoriv Yaroslava Romanivna
Candidate of Philology, Associate Professor
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
Shuhai Alla Yuriivna
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
Pirozhenko Iryna Dmytrivna
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"

ACKNOWLEDGEMENT OF THE CHALLENGES IN CONSTRUCTING DIFFERENT TYPES OF DISCOURSE

Introduction. Effective communication involves constructing different types of discourse in various contexts. However, this process poses unique challenges, understanding which is essential for improving communication skills, writing strategies, and discourse analysis. This research problem focuses on exploring the challenges that individuals encounter when constructing the main types of discourse by identifying the specific linguistic, cognitive, and socio-cultural factors that contribute to these challenges.

The goal of this research is to gain a comprehensive understanding of the challenges involved in constructing the basic types of discourse. By examining the difficulties associated with such types of writing as narrative, descriptive, process, instructional, expository, reasoning, and persuasive, this study aims to identify specific linguistic, cognitive, and socio-cultural factors that contribute to these challenges. Through the analysis of these factors, the research will provide insights that can facilitate the development of strategies, interventions, and resources to support individuals in improving their discourse construction skills.

The aim of this research can be achieved through mixed *methods*, such as (i) collecting quantitative data (surveys and assessments) to measure the individuals' difficulties in constructing the target types of writing; (ii) collecting qualitative data (interviews and focus group discussions) to gain insights into the linguistic, cognitive, and socio-cultural factors influencing these challenges; (iii) analysing obtained statistical and qualitative data.

Results and Discussion. Based on different types of reasoning (Althen & Bennet, 2011), this research provides insights into the specific linguistic, cognitive, and socio-cultural factors that contribute to the discourse construction challenges.

Proceeding from the classification by Mary Lou Colin (1990), we distinguish the following five groups of writing:

Narrative and Descriptive Writing: Narration: rendering a story or recounts a series of events; *Description:* portraying people, places, objects, or experiences using sensory details.

Process and Instructional Writing: Process: explaining a series of steps or procedures to achieve a desired outcome; *Instructional or How-to Writing:* providing clear and step-by-step instructions on how to perform a specific task, guiding readers through the process.

Expository Writing: Examples: providing specific instances or illustrations to support a point or explain a concept; *Definition:* clarifying the meaning or significance of a term or concept; *Classification and Division:* categorising and organising ideas or objects based on shared characteristics.

Reasoning: Comparison and Contrast: examining the similarities and differences between two or more subjects; *Advantages & Disadvantages:* writing that refers to the benefits and drawbacks associated with the act of

expressing thoughts, ideas, and information through written communication; *Causes and Effects*: exploring the reasons behind an event or phenomenon and its consequences.

Persuasive Writing: Opinion: expressing personal viewpoints and beliefs on a particular topic or issue, often supported by arguments and evidence; *Argumentation and Persuasion*: presenting a viewpoint or opinion and supports it with logical reasoning, evidence, and appeals to persuade the reader; *Problem & Solution*: identifying a specific issue or challenge and proposes a resolution or course of action to address it.

The analysis of the data collected via the methods outlined above provides a comprehensive understanding of obstacles individuals encounter when building different types of discourse. The findings emphasise specific linguistic, cognitive, and socio-cultural factors that contribute to these difficulties. Specifically, for narrative and descriptive writing, challenges may include maintaining coherence, engaging storytelling, and vivid sensory descriptions. Process and instructional texts may be problematic when organising information and providing clear instructions. Expository writing difficulties may occur when selecting relevant examples, providing clear definitions, and organising information effectively. Reasoning-based discourse may present confusion in analysing similarities and differences, evaluating advantages and disadvantages, and identifying causes and effects. Issues in persuasive writing may include constructing strong arguments (Fedoriv & Ratushna 2023), appealing to the target audience, and presenting persuasive evidence.

Conclusion. Understanding the problems of constructing different types of discourse is crucial for effective communication in diverse contexts. By recognising and addressing these challenges, individuals can improve their discourse construction skills and engage in more effective and contextually appropriate communication. Our findings foster the development of strategies, interventions, and resources to support individuals in overcoming these obstacles. Moreover, the research contributes to discourse analysis and linguistic research by uncovering the complexities of discourse construction across various contexts. Ultimately, this research aims to enhance communication practices and facilitate successful interactions in diverse cultural and linguistic contexts. Further research can be conducted to explore the differences between human-created and AI-generated texts in the context of discourse construction.

Sources

1. Althen, G., and Bennet J. (2011). *American Ways: A Cultural Guide to the United States*. Boston & London: Intercultural Press. P. 48-54. <https://www.awmemorypalace.com/library/american-ways-ways-of-reasoning>
2. Conlin, M. L. (1990). *Patterns Plus*. A Short Prose Reader with Argumentation. Third Edition. Cuyahoga Community College. Houghton Mifflin Company.
3. Fedoriv Ya. R. & Ratushna L. Ya. (2023). *Mastering The Art Of Persuasion: Crafting Credible Arguments* // European scientific congress. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2023. P. 346-353. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/EUROPEAN-SCIENTIFIC-CONGRESS-15-17.05.23.pdf>

Цема Валерія Євгенівна

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науковий керівник: Шевченко Інна Юріївна, доктор економічних наук, професор,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ЗАКОНОМІРНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЙТИНГУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Важливим показником конкурентоспроможності закладів вищої освіти є їх рейтингові місця в престижних міжнародних і національних рейтингах.

З-поміж великої кількості різноманітних міжнародних рейтингів дослідимо представленість закладів вищої освіти України в найбільш престижних світових рейтингах, таких як The Times Higher Education World University Rankings і QS World University Rankings.

The Times Higher Education World University Rankings 2023 року охоплює 1799 університетів зі 104 країн і регіонів. Попри таку широку представленість закладів вищої освіти, до даного престижного міжнародного рейтингу цього року ввійшло всього лише 10 українських університетів. Найвищу позицію серед українських університетів у рейтингу посів Сумський державний університет (місце у загальному рейтингу – 401-500). Другу сходинку українського підрейтингу обійняв Національний університет «Львівська політехніка» (місце у загальному рейтингу – 601-800). На третьому місці опинився Харківський національний університет радіоелектроніки (місце у загальному рейтингу – 1001-1200). Інші університети України представлені у наступному порядку:

- Львівський національний університет імені Івана Франка;
- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
- Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
- Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича [1].

Не набагато ширше представлення українські заклади вищої освіти отримали 2023 року й у престижному QS World University Rankings: цьогоріч лише 11 вітчизняних університетів удостоїлися місць у зазначеному міжнародному рейтингу. Найвищу позицію у QS World University Rankings серед українських закладів вищої освіти має Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (541-550 позиція). До вказаного рейтингу також увійшли такі вітчизняні університети:

- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
- Національний університет «Львівська політехніка»;
- Сумський державний університет;
- Львівський національний університет імені Івана Франка;
- Харківський національний університет радіоелектроніки;
- Національний університет «Києво-Могилянська академія»;
- Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;
- Національний університет біоресурсів і природокористування України [2].

Якщо порівняти переліки українських закладів вищої освіти, що ввійшли одночасно до обох престижних міжнародних рейтингів, то можемо констатувати схожість вказаних переліків у частині наявності таких закладів вищої освіти як Сумський державний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Харківський національний університет радіоелектроніки, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Серед національних рейтингів закладів вищої освіти слід виділити рейтинг «Топ-200 Україна», який щорічно складається Центром міжнародних проєктів «Євроосвіта» в партнерстві з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence. Цьогоріч вказані інституції презентували вже сімнадцятий академічний рейтинг закладів вищої освіти України. Логічно національний рейтинг корелює з попередньо висвітленими міжнародними The Times Higher Education World University Rankings і QS World University Rankings, адже включає наступні рейтинги й індикатори: QS World University Rankings, Scopus, Webometrics, THE University Impact Rankings, Times Higher Education World University Rankings, UniRank, «Ефективність участі ЗВО України в конкурсах наукових проєктів», «Премії Президента України та Верховної Ради України для молодих вчених», «Кількість отриманих патентів вченими університету», «Середнє зважене значення для рейтингів ЗВО за кількістю поданих заяв абітурієнтами та середнім конкурсним балом».

Задля забезпечення порівняння результатів міжнародного та національного рейтингування закладів вищої освіти, розглянемо топ-10 кращих українських закладів вищої освіти згідно «Топ-200 Україна 2023»:

- 1-е місце: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
- 2-е місце: Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- 3-є місце: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
- 4-е місце: Національний університет «Львівська політехніка»;
- 5-е місце: Львівський національний університет імені Івана Франка;
- 6-е місце: Сумський державний університет;
- 7-е місце: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
- 8-е місце: Національний університет біоресурсів і природокористування України;
- 9-е місце: Харківський національний університет радіоелектроніки;
- 10-е місце: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича [3].

Порівняння рейтингових позицій українських закладів вищої освіти у міжнародних і національному рейтингах свідчить про тісну кореляцію між ними та можливість доволі однозначного виділення кращих університетів України, якими на сьогоднішній день є Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Національний університет «Львівська політехніка» (середні рейтингові місця – 3,67), Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та Сумський державний університет (середні

рейтингові місця – 4,33), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (середнє рейтингове місце – 4,67), Львівський національний університет імені Івана Франка (середнє рейтингове місце – 5,33), Харківський національний університет радіоелектроніки (середнє рейтингове місце – 6,67).

Джерела

- 10 українських вишів включено до світового рейтингу The Times. *Освіта.ua*. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/87567/> (дата звернення: 05.07.2023).
- 11 українських ЗВО увійшли до рейтингу QS World University Rankings 2023. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/11-ukrayinskih-zvo-uvijshli-do-rejtingu-qs-world-university-rankings-2023> (дата звернення: 05.07.2023).
- Рейтинг університетів України «Топ-200 Україна 2023». *ЄвроОсвіта*. URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=7923> (дата звернення: 05.07.2023).

Fedoriv Yaroslava Romanivna
Candidate of Philology, Associate Professor
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
Shuhai Alla Yuriivna
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
Pirozhenko Iryna Dmytrivna
The National University of "Kyiv-Mohyla Academy"

SEQUENCING EFL LEARNING ACTIVITIES FOR MASTERING SCHOLARLY COMMUNICATION SKILLS

Introduction. Sequencing EFL learning activities for mastering scholarly communication skills is a crucial aspect of English as a Foreign Language (EFL) instruction. Scholarly communication skills, essential for students who aim to excel in higher education or pursue careers in academia, refer to the ability to effectively convey ideas, arguments, and research findings in an academic or professional context.

This process involves planning and organising the progression of language tasks and exercises to develop communication skills appropriate for the context of scholarly communication, which entails guiding students through a series of activities that help them develop proficiency in academic writing, speaking, reading, and listening.

Sequencing learning activities in EFL classrooms serves multiple purposes. It provides a structured framework that scaffolds students' learning, ensuring their progression from simpler to more complex tasks. Additionally, it allows incorporation of a variety of instructional techniques, resources, and materials to engage students and enhance their learning experience.

This project explores the importance of sequencing EFL learning activities for mastering scholarly communication skills. This includes various strategies, approaches, and best practices for effective sequencing to foster the development of academic language proficiency.

The *goal* of sequencing EFL learning activities for mastering scholarly communication skills is to guide learners in their language development from the initial proficiency level to a higher level of language competence. Strategic organisation and progression through a series of activities aim at enhancing students' ability to effectively convey ideas, arguments, and research findings in an academic context. The sequencing approach scaffolds students' learning, provides exposure to a variety of language tasks and resources, and fosters the development of academic language proficiency. The ultimate target is to empower students with the necessary skills and confidence to excel in academic and professional settings that require relevant scholarly communication abilities.

Starting point. In compliance with *NATO Standards A Training-5* (2016), learners are to acquire the 2+ aiming at 3 language proficiency level in reading, listening, speaking, and writing. Specifically, in *reading*, learners are able to comprehend concrete and factual written material on familiar subjects, as well as some complex general and professional material. Initially they may experience difficulties when interpreting texts based on hypothesis, opinion, and argumentation. In *listening*, they can understand informal and formal conversations on practical topics, but may be uneasy with rapid speech or slang. In *speaking*, students can engage in conversations, narrate, describe, state facts, and give instructions, but may have limitations in more complex situations and struggle with abstract linguistic formulations. In *writing*, they can produce coherent personal and informal correspondence, as well as documents on practical topics, but may encounter challenges in organising and developing ideas and may have flaws in vocabulary and complex structures. Nevertheless, their language proficiency is generally understandable and appropriate in various contexts (*NATO Standard ...*, 2016).

Methodology. The EFL course activities are designed so as to guide learners from the initial level of language proficiency (2+) to the target level 3 (STANAG 6001). Namely, in Section "Reading," the texts are sequenced from short ones with limited vocabulary, basic grammar and conventional style towards those with advanced vocabulary, complex grammar and sophisticated style. Vocabulary introduced in Section "Reading" is

practised and further enhanced in this section and the subsequent sections. This approach is discussed by E. Voss, and I. Kostka (2019).

In Section “Listening” the sound materials are ordered from 10-15-minute-tracks with intermediate vocabulary, grammar and conventional style towards shorter texts with more complicated vocabulary, grammar and style.

Skills progression in Section “Speaking” is congruent to the previous sections.

The above skills are implemented in Section “Writing” in compliance with the principle from simpler to more complex. Writing skills are recognised by M. Lloyd (2007) as the ones that are difficult to acquire, thus it is essential to design writing activities using a coherent and effective framework.

Outcomes. By the end of this course students will be able to communicate at level 3 (STANAG 6001). In particular, in reading, learners are expected to be able to comprehend a variety of written material on general and professional subjects, including unfamiliar topics, understand abstract concepts, interpret implicit information, and recognise figurative language and subtleties in written texts. In listening, they can understand both formal and informal speech on practical topics, as well as discussions on complex subjects. Students have a clear understanding of language used in various contexts and can recognise metaphorical expressions and emotional overtones. In speaking, learners can effectively participate in conversations, discuss specific interests and professional fields, convey abstract concepts, handle extended and elaborate monologues, hypothesise, and deal with unfamiliar subjects. They may have some limitations with rapid speech or slang. In writing, students can produce effective formal and informal correspondence and documents, including essay-length argumentation and explanation, convey abstract concepts and organise ideas, although their writing style may be non-native. Overall, their language proficiency is sufficient for clear communication, with occasional errors that do not impede understanding.

Conclusion. Sequencing EFL learning activities for mastering scholarly communication skills is crucial for providing a structured framework that guides students from initial language proficiency to higher levels, ensuring their progression in reading, listening, speaking, and writing skills. The methodology of sequencing activities gradually introduces more complex tasks and materials. The outcomes of this approach are seen as enhancing the learners' ability to comprehend a variety of written and spoken texts, convey ideas effectively, and engage in academic discourse. While there may be some difficulties, the overall language proficiency achieved through well-sequenced activities allows for clear and meaningful communication in scholarly contexts. Thus by emphasising the importance of sequencing in EFL instruction, we suggest that educators can empower the scholarly degree seekers to develop the necessary skills for success in academic and professional endeavours.

Sources

1. NATO Standard. *ATrainP-5. Language Proficiency Levels*, 2016. URL: <https://www.natobilc.org/files/ATrainP-pdf>
2. Voss, E., & Kostka, I. (2019). Experiences Flipping Academic Reading and Writing. *Springer briefs in education*. Springer Nature (Netherlands). https://doi.org/10.1007/978-981-13-8657-2_4
3. Lloyd, M. (2007). Developing academic writing skills: the PROCESS framework. *Nursing Standard*. <https://doi.org/10.7748/ns2007.06.21.40.50.c4572>

Ясюк Тамара Леонідівна

Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв

Науковий керівник: Сіверс Валерій Анатолійович, доктор філософських наук, професор,
Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв

НАРОДНА ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕТНІЧНОГО АРХЕТИПУ

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від людства активного реагування на швидкоплинні зміни в технічному, науковому та культурному просторі, а також творчого підходу до розв'язання завдань кожного з цих напрямів. Нині вагомим чинником суспільних відносин стає творча активність, котра характеризує людину, готову до реалізації завдання неординарним способом з творчим підходом.

Творча активність виражається у творчій діяльності. За Мельничук Т. Ф., це «процес комбінування і трансформування наявного знання у нові форми знання, механізм переходу від невідомого до відомого, діяльність, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних чи матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, різноманітні інновації)» [3, с. 29]. На формування творчої активності впливають такі фактори, як соціальне середовище, умови освіти, навчання, виховання, тому процес реалізації творчих здібностей є складним механізмом, спрямованим на самореалізацію, самоствердження, самовдосконалення.

У процесі розвитку суспільства кожен народ творить власну систему культурних цінностей, які використовуються його членами для вираження свого світовідчуття та етнічної самосвідомості. Народна творчість є історичною основою для розвитку культури, вона виявляється у народних знаннях, цінностях,

нормах, зразках, що виражають етнічну картину світу, визначають соціальну поведінку і зумовлюють ціннісно-нормативний характер життєдіяльності членів певної спільності.

За структурою народна творчість є багатоскладовою цілісною системою, оскільки вбирає в себе не тільки традиційні етнічні, побутові, а й сучасні форми вираження знань, цінностей, норм і зразків життєдіяльності народу, перетворюючись у культуру народу.

У структурі народної творчості значне місце займає художня. Власне поняття «художня» вказує на предмет діяльності – мистецтво. Як і інші форми суспільної свідомості, зокрема, філософія, мораль, релігія, політична і правова ідеологія, народна культура розвивалась під впливом конкретної історичної дійсності, адже характер виробничих відносин визначає загальний рівень суспільної свідомості, у тому числі творчої діяльності народу.

Народна художня творчість знаходить свій прояв у різних видах діяльності народу, зокрема, у поетичній творчості, театральному, музичному, танцювальному, декоративному, образотворчому мистецтві. Усі ці види об'єднує основне – пізнання та відображення трудової діяльності людства, його історії, побуту.

Кожен окремих етнос у своїй народній художній творчості відображає історичну практику пізнання та освоєння навколишньої дійсності, суспільний лад і побут, оцінює явища життя, втілює власні прагнення та ідеали. У народній художній творчості знаходить вияв складний світ людських почуттів і переживань, любов до рідної землі, духовні запити, прагнення та мрії.

Характерні риси різних етносів та їх ідеалів найкраще виявляються у так званому архетиповому уявленні етносу. Як зазначає Северинова М. Ю., «найбільш цікавим для сучасних науковців є можливість показати національну своєрідність втілення того чи іншого архетипу в окремо взятій культурі, виявити його варіативність, співвіднести його з певним етапом розвитку людської свідомості та суспільства» [4, с. 68]. Вона також зауважує, що, «модифікуючись у ході історичного розвитку, архетипи зберігають у собі ті генокоди (першообрази), що відповідають етнокультурам як частинам загальносвітової культури, поданим у національних образах культури» [4, с. 69].

Кримський С. Б. відзначає, що «національна культура є відображенням історичного досвіду в його індивідуально-неповторному, етнічно своєрідному відображенні. Архетипи – це символи колективної ідентичності, що належать до однієї нації та втілюють ціннісний-смысловий домострой етносу» [2, с. 78].

Це означає, що архетип представляє собою щось близьке та рідне у духовному сенсі, таке, що визначає спосіб існування. Северинова М. Ю. зазначає, що архетипи представляють собою «абсолютні цінності, які не змінюються протягом всієї історії людства, а набувають інваріантної смислової забарвленості, нових смислових нашарувань, або ж пробудження сталих цінностей, інваріантного змісту досвіду нації» [4, с. 70]. Отже, наявність архетипів підкреслює прагнення людини до постійного, надійного та абсолютного.

Разом з тим, архетипи як культурні константнесуть у собі не тільки минулі та сьогоденні смисли, але і готують ґрунт для створення нових та забезпечують поєднання традицій різних історичних періодів. Це означає, що народна художня творчість потенційно діалогічна, адже за ходом діалогу смисли знову згадаються та можуть проявитися у новому контексті. Отже, сталі формули у вигляді архетипів у народній художній творчості осмислюються по-новому, допомагаючи сприймати архетипи у формі традицій свого часу і, включаючись у безкінечний ряд своїх попередників, несуть у собі ще не розкриті смисли, ідеї і образи.

Українська культура, поза сумнівом, належить до однієї з найдавніших культур світу. Розвиток її ґрунтується на пізнанні як своїх так і світових культурних архетипів, що передбачає передання культурних цінностей, традицій і досвіду інших народів, елементів світової культури і світового історичного досвіду.

Разом з тим, нині актуалізується проблема цілісності в глобальному світовому контексті національних культур і загальнолюдської культури, а отже, народна художня творчість висувається, за Князевою Т. М., «на новий рівень необхідності». Це означає, що саме народна художня творчість, «ціннісно-орієнтована енергією культурної пам'яті, з духовно-моральною силою та високою естетичною якістю, професіоналізмом здатна протистояти апофеозу ерзацу, імітації, торжеству вульгарності, посередності та видовищній порожнечі» [1, с. 91].

Тому усвідомлення непересічної значущості народної художньої творчості у подальшому розвитку української культури є одним з важливих чинників підвищення духовності, любові до рідної землі та історії.

Джерела

1. Князева Т. М. Роль народного мистецтва у втіленні та формуванні етнічної ідентичності в умовах глобалізації. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2012. №4. С. 89-92.
2. Кримський С. Б. *Архетипи української культури*. Вісник АН України. 1998. №7-8. С. 74-87.
3. Мельничук Т. Ф. Творча активність як компонент духовного розвитку особистості. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1-2. С. 29-33.
4. Северинова М. Ю. Значення та роль архетипів у етнонаціональній культурі. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. №2 (33). С. 67-71.

Старікова Галина Геніївна

Кандидат філософських наук, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

СПРИЙНЯТТЯ СУТТЄВИХ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА КОГНІТИВНОЇ СИСТЕМИ

Однією з сутнісних характеристик людини є здатність до абстрактно-логічного, понятійного мислення. При цьому необхідно розуміти, що поняття – це не просто слово або словосполучення, це досить складна й розвинена форма мислення, яка є базовою для побудови будь-якого логічного міркування. Поняття формується шляхом здійснення певних логічних операцій – аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння й узагальнення. Але найважливішим є той факт, що ці операції стосуються не будь-яких характеристик предмету, який ми досліджуємо і поняття про який ми намагаємось сформулювати. Ці операціях, перш за все, використовуються стосовно деяких, найбільш важливих, суттєвих характеристик досліджуваного об'єкту. Визначення поняття – це, перш за все, визначення загального роду, до якого належить даний конкретний предмет, і ряду суттєвих ознак, які відрізняють саме цю підгрупу, вид або підвид цілого роду. Наприклад: «Студент – це людина, яка навчається у вищому навчальному закладі»; у цьому твердженні «людина» – це позначення загального роду, а «навчається у вищому навчальному закладі» – це суттєві специфічні ознаки саме виду студентів.

Постає питання – як ми визначаємо приналежність одного предмету до певного загального класу/роду? Перш за все, за тими характеристиками, які ми можемо сприймати за допомогою органів чуття: це форма, структура, колір тощо або особливості руху чи функціонування предмету. Але ці дії зовсім не є раціональними, вони базуються виключно на можливостях чуттєвої сфери людини і ми не здатні ані свідомо проконтролювати їх, ані навіть помітити й відстежити, як саме вони здійснюються (оскільки здійснюються вони миттєво, свідомість не встигає підключитися до процесу). Однак результати цих дій досить наглядні – ми легко і швидко можемо відрізнити лева від тигра, кішку від собаки, щуку від карпа.

Таким чином, можна прийти до наступних міркувань. Дійсно, ми звикли розглядати абстрактно-понятійне мислення як специфічну й унікальну здатність людини. Та досить часто ми забуваємо, що всі здатності людини, навіть такі унікальні, як раціональне мислення, є результатом довготривалої еволюції людини як представника тваринного світу. Когнітивна система почала формуватися у живих істот на нашій планеті вже з перших проявів живого на простішому рівні. І тому пізнавальні, інтелектуальні здібності людини є результатом, по-перше, розвитку біофізіологічних особливостей всіх тваринних попередників людини; по-друге, всі когнітивні можливості формувалися під впливом певних, тих чи інших характеристик навколишнього середовища і, по суті, є еволюційно виробленою реакцією на вплив конкретних природних чинників. Отже, можна припустити, що когнітивним здібностям на рівні понятійного мислення передують певні «долюдські» рівні розвитку пізнавальної системи, які й забезпечили з часом можливість появи вербального, абстрактно-логічного мислення.

Однією з таких здібностей, необхідних для будь-якої живої істоти, є можливість орієнтуватися у навколишньому середовищі, і зокрема, виділяти найважливіші характеристики об'єктів цього середовища. Без вміння виділяти суттєві для виживання ознаки й абстрагуватися від несуттєвих неможливим було б пристосування до навколишнього світу, участь і перемога у боротьбі за існування. Саме ті види живих істот, які точніше за інших «сприймали» головні, суттєві особливості свого природного середовища, перемагали у цій боротьбі і ставали ланцюжком цілісної еволюції, яка врешті рещт і привела до появи людини. Тому це вміння можна вважати базовим для життя на планеті.

Фактично тварина здійснює такі ж логічні операції, які використовує людина у процесі створення поняття: спочатку вона аналізує цілісний образ зовнішнього об'єкту, в результаті виділяються його окремі характеристики, які співставляються з інформацією, що знаходиться у пам'яті тварина/людини, знову вибираються ті якості, які мають значення, тобто суттєві, у даній конкретній ситуації. Від інших якостей і тварина, і людина абстрагується, тобто ця інформація залишається на «зовнішньому контурі» органів чуття, не піддаючись подальшій обробці. І наприкінці обрана суттєва якість «запускає» звичний для індивіду механізм реагування, жива істота починає діяти відповідно до звичайних для неї рефлексів або, у випадку з людиною, позначає предмет певним поняттям і здійснює практичні дії відповідно до розуміння змісту цього поняття (важливим є той факт, що для людини зміст поняття практично завжди співпадає з її уявленням про сутність даного об'єкту). Отже, ми бачимо, що механізм первісної обробки інформації із зовнішнього світу формується у тварин на ранньому етапі розвитку живих організмів, і лише на рівні людини він усвідомлюється і отримує, знов-таки, зовнішнє «оформлення» у вигляді поняття.

Таким чином, можна зробити загальний висновок з наведених міркувань. Як тільки ми згадаємо, що людина, зі всіма її досягненнями й можливостями, є результатом довгого еволюційного процесу, відразу ж ми розуміємо, що всі ці досягнення й великі здібності є результатом розвитку більш простих можливостей тваринних попередників людини. І, що є особливо важливим, всі ці «прості» здібності та характеристики нікуди не зникли в процесі еволюції, вони залишаються в організмі людини як представника тваринного світу, ми просто не можемо їх усвідомити та раціоналізувати. Але звертає на себе увагу той факт, що й досі жоден дослідник не наважився порівняти когнітивні системи тварини та людини саме не з точки зору переваг і суттєвих відмінностей людського пізнання як переважно раціонально-логічного, понятійного над пізнавальною діяльністю інших живих істот, а, навпаки, з позиції їх подібності, тісних взаємозв'язків, у тому числі історико-еволюційних.

До речі, ці міркування давно відомі і зрозумілі окремо біологам та фізіологам, окремо – антропологам, окремо – психологам тощо. Однак і досі ці уявлення не зведені до єдиної теоретичної концепції або навіть цілісної моделі, яка б розглядала, нарешті, не лише розумові «суперможливості» людини, але й всю когнітивну систему у цілому, включаючи і підсвідомий рівень, і «тваринні», «долюдські» способи пізнання тощо. Тому наведений аналіз є першим намаганням побачити напрямки дослідження цього аспекту людського пізнання, а також першою спробою позначити ті фрагменти, які досі перебували поза увагою дослідників.

Лозінська Тетяна Павлівна

Кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет

ТРАНСГРЕСИВНА МІНЛИВІСТЬ ВЕГЕТАТИВНИХ ОЗНАК У ГІБРИДІВ ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ЯРОЇ

Нарощування виробництва зерна в Україні є пріоритетним, і особливо на теперішній стан під дією незворотних змін навколишнього природного середовища, не втрачає своєї актуальності. Його зростання можливе за рахунок вирощування високоадаптованих сортів за ресурсозберігаючих технологій. Для гарантії отримання сталих врожаїв та забезпечення країни зерном існує необхідність надати пшениці ярій статус стратегічної зернової культури в зерновому балансі країни. Першочергово це завдання стоїть перед селекцією. Успіх практичної селекції значно залежить від широти генетичного різноманіття вихідного матеріалу [1].

У селекції на адаптивність важливе значення мають такі вегетативні ознаки як висота рослин та довжина головного колосу, так як вони є найбільш інформативними для розрізнення і диференціації усіх генотипів, що мають відмінності за аелями генів короткостебловості та комплексом агрономічних ознак [2].

Проведеними дослідженнями виявлено і встановлено, що чим вищий ступінь домінування ознак у першому поколінні гібридів, тим більша частота і ступінь трансгресій та добір трансгресивних форм може бути ефективним уже в другому і третьому поколіннях [3, 4].

Дослідження проводили за використання реципрокних схрещувань сучасних сортів пшениці ярої, аналізу успадкування довжини колосу і довжини стебла у F_1 та характеристики F_2 за ступенем і частотою отриманих трансгресій за даними ознаками.

В результаті досліджень за довжиною стебла із 12 комбінацій схрещувань сортів Елегія миронівська, Сімкода миронівська, Струна миронівська, Колективна 3, Героїня, Легуан, Ажурная у другому поколінні гібридів трансгресували 4. У гібридів F_2 ступінь позитивної трансгресії знаходився в межах 2,1 – 6,2% з частотою 6,0-10,0% (Струна миронівська/Сімкодамиронівська та Сімкодамиронівська/Струна миронівська. Гібридна комбінація Елегія миронівська/Струна миронівська мала ступінь трансгресій 3,3 % за частоти 7,1% та Колективна 3/Струна миронівська – ступінь 5,5% за частоти 3,6%.

За довжиною колосу у другому поколінні гібридів пшениці м'якої ярої виявлено трансгресії в широких межах. Спостереженнями та аналізом встановлено, що ступінь трансгресій коливався в межах 1,3 % (Струна миронівська/Елегія миронівська) до 18,2% (Легуан/Струна миронівська) за частоти 7,8 та 38,4% відповідно. Значний процес формоутворення спостерігався в комбінаціях схрещування Героїня/Струна миронівська та Струна миронівська/Сімкодамиронівська. Ступінь та частота трансгресій становлять 17,6 та 9,2% і 15,8 та 12,1% відповідно. Дослідженнями встановлено, що ступінь трансгресій за ознакою довжина колоса у гібридів F_2 залежав від ступеня домінування ознаки. Таким чином, у восьми із дванадцяти досліджуваних гібридних комбінацій спостерігається явище гетерозису за довжиною колосу.

Отже, виділено кращі гібриди пшениці ярої за ступенем і частотою трансгресій, які пропонується використовувати у селекційному процесі за ознакою «довжина стебла»: Струна миронівська/Сімкода миронівська, Сімкода миронівська/Струна миронівська, Елегія миронівська/Струна миронівська,

Колективна 3/Струна миронівська та за ознакою «довжина головного колосу»: Струна миронівська/Елегія миронівська, Легуан/ Струна миронівська, Героїня/Струна миронівська, Героїня/Струна миронівська і Струна миронівська/Сімкода миронівська.

Джерела

1. Бакуменко О. М., Власенко В. А. Гетерозис та успадкування маси 1000 насінин в F1 пшениці м'якої озимої (*Triticum aestivum* L.). *Journal of Native and Alien Plant Studies*, 2015. №11. С. 67-73.
2. Жулина А. Ю., Базалій Г. Г., Усик Л. О., Марченко Т. Ю., Лавриненко Ю. О. Успадкування висоти рослин гібридами пшениці озимої різного еколого-генетичного походження в умовах зрошення. *Аграрні інновації*, 2021. №10, С. 122-129.
3. Лозінська Т. П. Успадкування та трансгресивна мінливість маси зерна колоса у F₁ І F₂ пшениці ярої. *ЛОГОС. мистецтво наукової думки*, 2019. № 4, С. 129-131.
4. Лозінська Т. П. Успадкування господарсько цінних ознак гібридів пшениці м'якої ярої та трансгресивна мінливість. *Збірник наукових праць «Агробіологія»*. 2010. Вип. 3(74). С. 76-78.

Tsviyi Viacheslav Hryhorovych
PhD (History), Associate Professor,
Honored Education Worker of Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Full member of the board of the Non-governmental organization
«Scientific Society of History of Diplomacy and International Relations»

DIPLOMACY: THEORY, HISTORY, PRACTICE (INFORMATION-ANALYTICAL, INTERCULTURAL-COMMUNICATIVE AND SECURITY ACTIVITIES)

The modern model of diplomacy is impossible without a developed system of public administration, which is a phenomenon that is developing rapidly, institutionalized, characterized by a powerful flow of innovation, whose consequences are not always positive. So acute need for a reliable system of information and analytical support public administration in general, and the system of diplomatic service in particular. Effective management in diplomacy largely determine the adoption and implementation of administrative decisions based on the impact of modern information and communication technologies. Accordingly receipt, analysis, delivery and effective use of information – an essential condition to ensure effective foreign policy of Ukraine and introduction of effective model of diplomacy [1, с. 27-30].

The events of recent years in our country convincingly demonstrated that the lack of a reliable system of information and analytical support foreign policy and diplomatic activities of national scale sometimes is a source of random, unreasonable, wrong decisions and actions (even fraud) that are not only inconsistent with the objectives and tasks of the public administration, but also may affect the political-diplomatic, political, institutional and political-economic situation in the country [2].

There is a need to ensure the functional certainty political and diplomatic systems and analytical systems, their compatibility with each other and with the activities of the state administrative apparatus in foreign relations. Each type of information and analytical system must meet strict maximum range of functions of management personnel. Information-analytical activities (IAA) to ensure governance as a specific type of public-management practices has definitely scientific in nature, determined by a set of principles of research methodology, a set of tools that have a scientific interdisciplinary, scientific type of argument knowledge way to organize this knowledge (information) and more. That analytical work serves generally as a set of applied interdisciplinary areas of research type, focused on obtaining objective-real knowledge about these or other specific objects, events and processes of material and spiritual world to use this knowledge in decision-making in foreign political and diplomatic spheres [3].

In terms of major economic and social changes of the external relations of the required precise response to these changes in order to achieve the goals that put the state in foreign relations. In this regard, managerial staff in their daily activities have to take into account the needs of creating an effective information-analytical system management. Today, managers often lack information due to the fact that it is not always useful, is not always presented in the correct form and not always consistent with the goals of management [4].

Analyzing the features of the information needs of executives of foreign relations, it should be emphasized that they have less time to study the information than ordinary employees. Therefore, the development of social engineering and information needs should be provided by a relatively small increase in the dataset, and by substantially increasing the complexity of processing and use of data by the institutions of the MFA of Ukraine, organizations, ministries and departments of the regional administration and creation efficient storage, retrieval and processing on the basis of modern information technologies, the need to create modern and improvement of existing information-analytical systems management with a view to making effective decisions at the state level in the field of foreign relations [5].

Experts of information-analytical studies in foreign relations emphasize that the information and analytical technologies provide information pieces in the system form and this, in turn, makes it possible to create a complete picture of what is happening and predict the future activities of the various institutional structures forces, stakeholders, groups of states, international organizations, and international actors more. The use of different analytical methods of information processing output due to the need to anticipate, identify trends and forecasting the overall situation in the world or a particular region or a particular country. Finding out possible ways of development of the situation requires not only revealed generalization of information and its evaluation.

Accumulation of information about political processes and forecasting, their main areas of development, planning political activities, calculating the consequences of political choices in decision-political and political-diplomatic solutions, monitoring their implementation in the field of foreign relations are able by using computer tools that allows you to automate the study, computerized analytical work in the process of advice, developing policy options, modeling the likely consequences, the selection of a final decision. Using programs and analytical technologies should ensure the effective functioning of all components of the political and diplomatic system of society and the effectiveness of appropriate model of diplomacy [6, c. 338-348].

To improve and optimize the information and analytical work in the field of external relations used technologies such as multimedia. General analytical work requires first permanent systematization of data coming. Analyst examines and evaluates weighs fragmented information based on which creates a perspective, grounded forecasts. In addition, the analyst responsibilities include: analysis of existing views on the issue under study, test assumptions made previously, evaluation of alternative scenarios, continuous coverage of waste data.

Depending on the specific object, forecasting and management problems in the political and diplomatic monitoring can dominate certain methods of gathering and processing information applied achievements of history, sociology, psychology, statistics, political science, diplomacy and so on. Therefore, political and diplomatic monitoring specific conditions of its organization can take the signs of various social studies, and at certain stages completely transformed them. In essence political and diplomatic monitoring is a complex method of research of political and diplomatic, political and diplomatic processes using quality-monitoring indicators [7, c. 53-57].

Monitoring is the most effective tool for predicting the state of the social system, including its important indicators as political preferences and electoral behavior. Thus, political and diplomatic monitoring is a continuous process not only fixation of an object within a defined period of time, but the analysis of trends and directions of socio-political processes, forecast future state of political and diplomatic systems and algorithms (algorithm) adopted in future political and diplomatic solutions and related actions (diplomatic tools). Analytical and advisory centers (in English "think tanks" – think tanks, factories opinions, literally "repository of ideas") is an integral part of the current political-diplomatic process both within national democracies and globally. In the leading countries of the world, think tanks and political experts considered as full participants in public policy [8].

Information-analytical studies in many countries a basis for making strategic decisions – decisions of senior management, defining the main directions of development of the country, including – In foreign policy and diplomatic spheres. Most of the problems relating to analysts is extremely complex and require for their solution previous research, information and special long time, which they are not always released. In addition, even the most skilled analyst cannot be expert in all range of issues. Therefore, to carry out their daily business analysts need regular strategic directions of information and analytical support. It covers the timely delivery of current information, background information from the relevant departments and analytical research on issues relevant institutional, academic and independent scientific organizations or individual scientists. «Think tanks» directly related to the public interest (public opinion), expressed this opinion and those interests in intellectual form, both as a state apparatus and interests formed political parties, movements and corporations (linked to the policy of non-public) think tanks connected only through public policy and public diplomacy [9, c. 32-37].

In general, think tanks of United States, France, Great Britain should be regarded as the benchmark for other democracies. Not dropping from the weight national characteristics that are present in any society, we note that the structure, algorithms fundraising, political, economic, anti-corruption, advocacy role, lobbying, analytical, research, information and others. Think tanks function of these states, their place and role they play in society is a political and diplomatic guideline for relatively young "think tanks" that are just starting their way in the field of foreign policy, in foreign relations, including – in Ukraine.

Sources

1. Ціватий В. Г. Системний аналіз і моделювання в дипломатичних, управлінських і соціально-економічних процесах: міждисциплінарний, інституціональний і теоретико-методологічний дискурс. *Системний аналіз в управлінні: міжгалузеві дослідження: збірник наукових праць. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. Київ: Ореол-Сервіс, 2022. Випуск IV(4). С. 27-30.
2. Chekalenko L. D., Tsviatyi V. G. Foreign policy of Ukraine. Ed. by Tsviatyi V. G. K: LAT&K, 2016. 294 p., 8 p. pic.
3. Stanyer J. Modern Political Communication: Mediated Politics in Uncertain Times. Cambridge: Polity Press, 2007. 396 p.
4. Modern Diplomacy in Practice. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260 p.

5. Kapitonenko Mykola. *International Relations Theory* / M. Kapitonenko. London and New York: Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, an informa business 2022. 205 p.
6. Ціватий В. Г. Дипломатичний протокол і етикет міжнародної ввічливості в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: теоретико-методологічний і практичний дискурс наукової та освітньої дипломатії (розділ 3.12). *Сучасне суспільство: колективна монографія*. Розділ 3.12. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 338-348.
7. Ціватий В. Г. Переговори і модель переговорного процесу в міжнародних відносинах і світовій політиці XXI століття: теоретико-методологічний, психолого-комунікаційний та політико-дипломатичний дискурс. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вінниця-Київ: «ТВОРИ», 2022. Вип. 47. С. 53-57.
8. Дятлов В. О. Історична комунікологія та культура комунікації доби Середньовіччя і Ранньомодерного часу. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2016. 160 с.
9. Ціватий В. Г. Дипломатичний інструментарій, норми протоколу та етикету міжнародної ввічливості провідних держав Європи та України доби раннього Модерного часу: інституціональний і комунікативний аспекти. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей / За ред С. С. Русакова. Вінниця-Київ, 2022. Вип. 44. С. 32-37.

Козар Юрій Юрійович

Доктор юридичних наук, професор

ДЗ «Луганський державний медичний університет»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Санітарно-епідеміологічне благополуччя населення є однією з основних умов реалізації конституційних прав громадян на охорону здоров'я.

Основним законом держави є Конституція України, у якій щодо сфери санітарного й епідеміологічного благополуччя населення визначено, що людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3), держава забезпечує санітарно-епідеміологічне благополуччя (ст. 49). Водночас ст. 46 установлено, що кожен громадянин має право на охорону здоров'я та медичну допомогу, а ст. 50 – що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля й на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення [1, с. 73].

Санітарно-епідемічне благополуччя населення – стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, за якого показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарним законодавством [2].

Санітарно-епідеміологічне благополуччя населення забезпечується шляхом:

- реалізації державної та регіональних програм у галузі санітарно-епідеміологічного благополуччя населення;
- попередження поширення захворювань з урахуванням санітарно-епідеміологічної обстановки та прогнозу її зміни;
- проведення санітарно-протиепідемічних заходів;
- дотримання законодавства в галузі санітарно-епідеміологічного благополуччя населення;
- державного санітарно-епідеміологічного нормування;
- підтвердження відповідності факторів довкілля людини вимогам законодавства в галузі санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, у тому числі вимогам безпечності та нешкідливості для організму людини;
- проведення державного нагляду;
- соціально-гігієнічний моніторинг;
- виробничого контролю;
- проведення заходів з гігієнічного навчання та виховання населення;
- формування здорового способу життя.

Органами та установами, що здійснюють державний санітарний нагляд, є Міністерство охорони здоров'я України, Державна санітарно-епідеміологічна служба України [5], регіональні Координаційні ради з охорони здоров'я.

Одними з напрямків реалізації Концепції розвитку системи громадського здоров'я, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1002-р [3], є створення багатосекторальної системи громадського здоров'я, забезпечення консолідації функцій у секторі громадського здоров'я та передання ресурсів органам місцевого самоврядування. Ключовою частиною розбудови системи громадського здоров'я є розвиток її регіональної мережі. Головним напрямком для створення сталої мережі спроможних центрів громадського здоров'я є об'єднання регіональних структур, які працюють у секторі громадського здоров'я [7].

З 1 липня 2021 року в усіх адміністративних областях України створені та функціонують центри контролю та профілактики хвороб (ЦКПХ). Ці центри створено внаслідок об'єднання наявних регіональних потужностей – лабораторних центрів МОЗ України, обласних центрів громадського здоров'я. Керівники ЦКПХ є головними державними санітарними лікарями відповідних областей і м. Київ. Наказами МОЗ України затверджено статuti, структури і штатні розклади ЦКПХ. Центри підпорядковуються МОЗ України.

Кожен ЦКПХ повністю відповідає за контроль над хворобами у своєму регіоні: від рутинного моніторингу показників до прогнозування, виявлення надзвичайних ситуацій, спалахів та реагування на них.

Головні функції ЦКПХ:

- забезпечення епідеміологічного нагляду (спостереження), санітарного та епідемічного благополуччя населення, захисту населення від інфекційних недуг;
- профілактика неінфекційних захворювань;
- підтримка біологічної безпеки та біозахисту;
- імунопрофілактика;
- просвітницька робота щодо здорового способу життя і запобігання факторам ризику;
- боротьба зі стійкістю до протимікробних препаратів;
- реагування на небезпеки для здоров'я і надзвичайні стани у сфері охорони здоров'я тощо [7].

Мережа ЦКПХ є невід'ємною складовою нової системи епідемічного контролю, передбаченою також Законом України № 4142 «Про систему громадського здоров'я». ЦКПХ стануть координаторами регіональних систем громадського здоров'я і виконуватимуть усі основні функції у цьому секторі на місцевому рівні.

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1217 було затверджено «Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні» [4]. Відповідно до «Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні» метою державного санітарно-епідеміологічного нагляду є запобігання, виявлення та припинення порушень санітарного законодавства. Серед основних завдань державного санітарно-епідеміологічного нагляду є проведення санітарних та епідеміологічних розслідувань, спрямованих на встановлення причин та умов виникнення і розповсюдження інфекційних хвороб, професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь) та радіаційних уражень людей [4; 6, с. 245].

Джерела

1. Воронятников О. О. Нормативно-правове адміністрування сферою санітарного й епідемічного благополуччя населення. *Південноукраїнський юридичний часопис*. 2021. №3. Ч.1. С. 72-76.
2. Закон України «Про систему громадського здоров'я населення» відб вересня 2022 року за № № 2573-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 05.06.2023).
3. Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2023).
4. Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1217 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1217-2002-п>. (дата звернення: 04.06.2023).
5. Положення про державну санітарно-епідеміологічну службу України: затв. Указом Президента України від квітня 2011 р. № 400/2011 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/400/2011>. (дата звернення: 02.06.2023).
6. Пузирна Н. С. Державний санітарно-епідеміологічний нагляд за додержанням законодавства про працю в Україні. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Харків, 3 листопада 2017 р.): за заг. ред. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. Нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 243-345.*
7. Регіональні системи хорони громадського здоров'я URL: <https://phc.org.ua/regionalni-sistemi-gromadskogo-zdorovya> (дата звернення: 02.06.2023).

Алдере Самі Мехлеф

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науковий керівник: Шевченко Інна Юрїївна, доктор економічних наук, професор,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС

24 лютого 2022 року змінило життя українців назавжди. Нова реальність мала безпрецедентні умови, що позначилося на всіх сферах економіки, зокрема і на автомобільному транспорті. Традиційні функції переміщення вантажів і пасажирів трансформувалися до екстреної евакуації населення та забезпечення критичними вантажами силових органів і населення на «лініях зіткнення», у прифронтових зонах і тилу.

Робота підприємств автомобільного транспорту ускладнювалася не лише знищенням і пошкодженням рухомого складу (близько 224 тис. авто) внаслідок обстрілів, а й катастрофічними втратами дорожньої інфраструктури: згідно даних Міністерства інфраструктури України, за рік війни було зруйновано або пошкоджено понад 25 тисяч кілометрів доріг державного та місцевого значення і 344 мости та мостові переходи [1]. Втім, попри такі тяжкі руйнації, Укравтодором оперативно проводиться ремонт і

відновлення пошкодженого дорожнього покриття: з початку війни було відновлений проїзд 78 штучними спорудами на дорогах державного значення (найбільше – в Київській (20), Чернігівській (20) та Харківській (17) областях) [2].

За даними аналітичного порталу «Слово і Діло» в Україні за перший рік повномасштабної війни суттєво (в середньому на 40-50%) зменшилися обсяги перевезення вантажів (залізничним, автомобільним, водним, авіаційним і трубопровідним транспортом) і пасажирів (автомобільним, авіаційним, залізничним транспортом і міським електротранспортом (трамваї, метро, тролейбуси)) [3] (рис. 1-2).

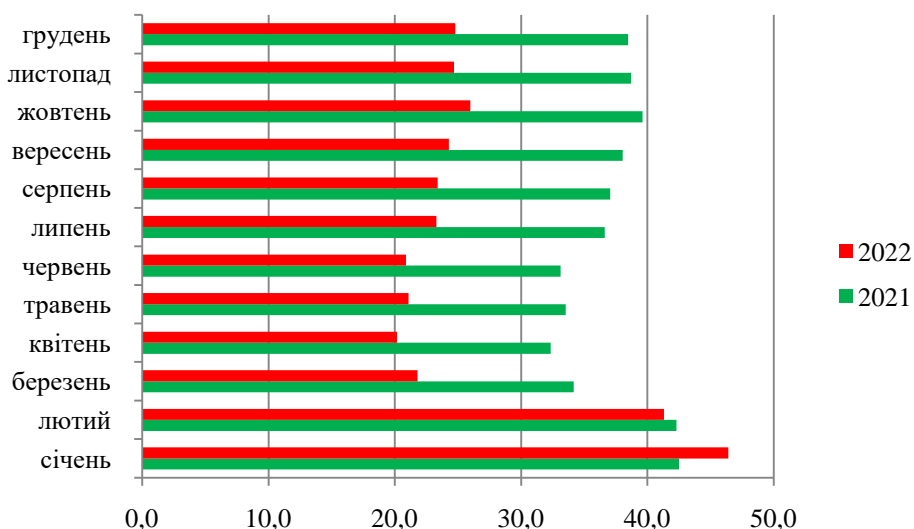

Рис. 1. Обсяги перевезення вантажів в Україні у 2021-2022 рр., млн т
Джерело: побудовано автором за даними [3]

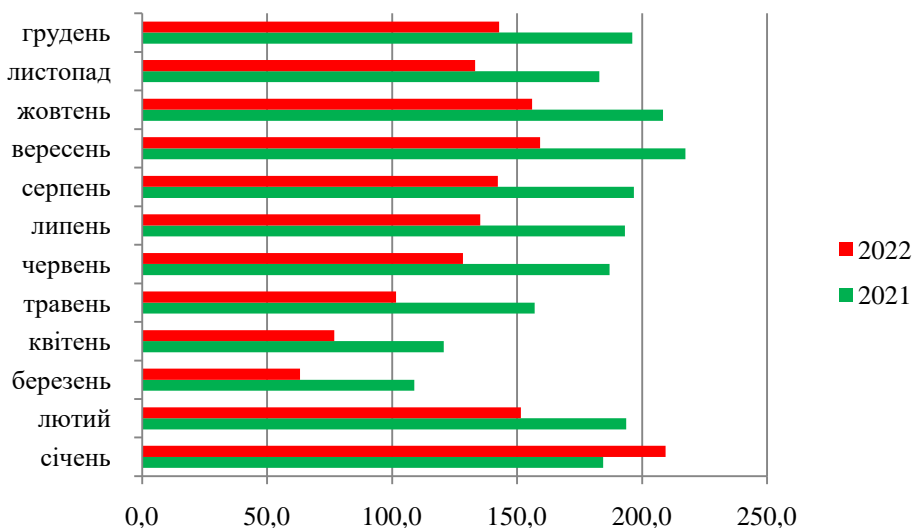

Рис. 2. Обсяги перевезення пасажирів в Україні у 2021-2022 рр., млн пас.
Джерело: побудовано автором за даними [3]

Попри зменшення обсягів перевезення вантажів і пасажирів у країні, у надскладних умовах галузь автомобільного транспорту підтримала експортно-імпорتنу діяльність нашої країни. За даними, оприлюдненими Інформаційним агентством «УНІАН», із 30 млн т товарів, імпортованих в Україну у 2022

році, завезення 11 млн т (37%) здійснено саме вантажівками. Внесок автомобільного транспорту до експорту товарів є меншим (12 млн т із 100 млн т – 12%), проте все ж вагомим [4].

У той же час важливим для розвитку автомобільного сектору транспортної інфраструктури України було рішення про впровадження довгоочікуваного «транспортного безвізу», за яким скасовується необхідність отримання вітчизняними автомобільними перевізниками дефіцитних дозволів для здійснення двосторонніх і транзитних перевезень з державами Євросоюзу [4]. Крім того, було виділено додаткові пункти на українсько-польському кордоні для пропуску порожніх вантажівок та запущено проєкт «Електронна черга» (eЧерга) для вантажівок [5], що дозволило, до прикладу, на основному «вантажному» пропускному пункті Чернівецької області «Порубне-Сирет» збільшити добову пропускну здатність зі 150-180 вантажівок до 450 авто [6].

Джерела

1. Рік повномасштабної війни: РФ завдала збитків інфраструктурі України на \$144 мільярда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/23/698344/>
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. *Київська школа економіки*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
3. Як повномасштабна війна вплинула на обсяги перевезень в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/31/infografika/ekonomika/yak-rovnomasshtabna-vijna-vplynula-obsyahu-perevezen-ukrayini>
4. Петровський Д. Як вітчизняний транспорт допоміг вижити українській економіці та її громадянам під час війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/yak-vitchiznyanyi-transport-dopomig-vizhiti-ukrajinskiy-ekonomici-ta-jiji-gromadyanam-pid-chas-viyni-12105600.html>
5. Січкач Д. Нові та старі виклики. Як тримається українська інфраструктура під час війни. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/udari-po-ukrajinskiy-infrastrukturi-statistika-vtrati-i-prognoz-ostanni-novini-50281224.html>
6. Кукуруза Г. Як вантажівки «вивозять» логістику у війну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/8/696834/>

Козубовська Ірина Василівна
Доктор педагогічних наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Булеза Богдана Ярославівна
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Палкуш Віталія Петрівна
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ «ДІТЕЙ ГРУПИ РИЗИКУ» З СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА

У науковій літературі часто зустрічається термін «діти групи ризику». В цю групу відносять дітей з певними особливостями, відхиленнями в особистісному розвитку і поведінці, які становлять небезпеку як для самої особистості, зумовлюють її подальшу деформацію, так і суспільства. До категорії «діти групи ризику» можна віднести і дітей з діагнозом «синдром Аспергера». Вперше це захворювання описав Г. Аспергер у 1944 р. Згідно з результатами його досліджень, це – розлад психіки, що характеризується порушенням соціальної взаємодії, дисфункціями в соціальній діяльності.

Більшість учених розглядають синдром Аспергера як захворювання, окремі з них навіть порівнюють його з аутизмом, вважають однією з форм прояву аутизму [1; 2]. Точні причини виникнення цього захворювання на сьогоднішній день невідомі. Вважається, що певний вплив в цьому плані мають генетичні фактори, оскільки часто в одній родині спостерігалися подібні відхилення в різних поколіннях. Також слід враховувати вплив негативних факторів середовища в період розвитку плода і в перші дні життя дитини. Іноді симптоми захворювання не є занадто чітко вираженими, їх важко розпізнати.

Загалом симптоми захворювання зазвичай проявляються (більш або менш чітко) в таких трьох аспектах: соціальне спілкування, соціальна взаємодія, соціальна уява.

Спілкування має велике значення в життя людини. Воно є результатом розвитку суспільної історії, показником і основою нашої культури і одночасно засобом розвитку суспільства. В процесі спілкування забезпечується єдність дій людей, їх консолідація, впорядковується цілеспрямована діяльність. Спілкування сприяє розширенню світогляду людей, розвитку інтелекту, оволодінню новими знаннями, уміннями, навичками, необхідними для успішної діяльності. Воно створює умови для розвитку цілеспрямованості почуттів, волі, оцінок, орієнтацій – всього того, що характеризує не просто потребу жити, існувати серед собі подібних, а брати активну участь у суспільному творенні.

Вітчизняні дослідники О. Степанов, М. Фіцула вважають, що «спілкування – це процес взаємодії між двома чи кількома особами, що полягає в обміні інформацією пізнавального чи емоційно-оцінного характеру» [3, с. 71]. Саме у спілкуванні найповніше реалізується потреба однієї людини в іншій. Через нього люди організують різні види діяльності, розвиваються духовно.

Соціальне спілкування, або комунікація дітей з синдромом Аспергера характеризується труднощами в розумінні співрозмовника, особливо це проявляється у процесі сприймання і тлумачення невербальних засобів спілкування (жести, міміка, інтонація). Вони не здатні розпізнати емоційне забарвлення інформації, яка їм надається, зрозуміти всі її відтінки. Самі діти зазвичай не схильні виявляти власних емоцій.

Соціальне взаєморозуміння, співробітництво теж є складним. Оскільки, як згадувалося вище, дітям з синдромом Аспергера буває важко зрозуміти всі відтінки інформації співбесідника, адекватно сприйняти його думки і погодитися з ними, якщо вони відрізняються від їх власних, то цілком очевидно, що налагодити товариські відносини і підтримувати дружні стосунки з іншими – нелегко. Крім того, діти з синдромом Аспергера часто можуть бути занадто прямолінійними, нетактовними, вони не задумуються над тим, що їх слова можуть образити співбесідника. Вони неадекватно сприймають загальнолюдські цінності, не розуміють жарти, переносне значення слів і виразів, що створює напругу у взаєморозумінні, не сприяє налагодженню продуктивного співробітництва.

Соціальна уява дітей з синдромом Аспенгера відзначається тим, що вони не можуть чітко уявити собі наслідки власних дій, чи дій інших людей, прогнозувати їх різні варіанти, не можуть поставити себе на місце іншого, уявити себе в образі іншого. У них зазвичай обмежене коло інтересів (часто схильні до колекціонування, цікавляться технікою, точними науками). Можуть бути деякі проблеми з координацією рухів, сном. Вони заціклені на постійності їх оточення, сталості щоденних дій, не люблять частих змін.

Діагностується синдром Аспергера приблизно у віці з 5 до 10 років. Чим раніше виявлені симптоми захворювання, тим більша ймовірність успіху лікування. При цьому слід підкреслити, що лікування синдрому Аспергера в переважній більшості випадків не є медикаментозним. Використовуються в основному психолого-педагогічні методи, тренінги, різні психотерапевтичні методики. Прогноз – відносно сприятливий, в значній мірі залежить від того, наскільки своєчасно були виявлені симптоми захворювання і проведена корекція. У частини людей в дорослому віці симптоми захворювання зникають, або стають майже непомітними і вони досягають значних успіхів у професійній діяльності (фізик І. Ньютон, математик А. Ейнштейн, режисер С. Спілберг).

Джерела

1. Barahona-Corka J. B. A Concise History of Asperger Syndrome. *Frontiers in Psychology*. 2015. № 6. P 1-7.
2. Пінчук І. Я., Панічевська С. Л., Пішель В. Я. Розлади спектра аутизму: сучасний стан проблеми. *Архів психіатрії*, 2013. Т.19. № 4 (75). С. 47-50.
3. Степанов О. М., Фицула М. М.. Основы психологии и педагогики: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2006. 520 с.

Козубовський Максим Ростиславович

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Науковий керівник: Повідайчик Оксана Степанівна, доктор педагогічних наук, професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТНІХ ЗАМІСЬКИХ ТАБОРІВ США

В Україні є значна кількість дітей з девантною поведінкою, тому цілком правомірно вітчизняними вченими (І. Ковчина, Н. Максимова, В. Оржеховська, І. Парфанович, Т. Федорченко та ін.) здійснюються пошуки ефективних форм і методів роботи з цією категорією неповнолітніх. Оскільки ця проблема характерна не тільки для України, доцільним є вивчення здобутків в цьому плані інших країн. Зокрема, цікавим, на нашу думку, є досвід організації виховної роботи з проблемними неповнолітніми в заміських таборах США [1]. Такі табори існують в США досить давно. Сьогодні вони є повноцінною складовою системи освіти і розглядаються як місце, де діти можуть не тільки зміцнити своє здоров'я, але й долучитися до цінного соціального досвіду, оволодіти навичками життя в колективі, здійснити самореалізацію.

В США існують різні типи таборів для дітей і підлітків: державні і недержавні, комерційні і некомерційні, табори, які працюють впродовж року або тільки влітку, але всі вони виконують функції оздоровчих і освітньо-виховних закладів, а також закладів ресоціалізації.

Часто, називаючи літні табори оздоровчими, американські дослідники мають на увазі оздоровлення не тільки фізичне, але й моральне.

Орієнтація на інтереси дитини сьогодні одна з важливих рис літнього дитячого оздоровчого табору. Дитячий табір створює сприятливі умови для самовдосконалення й самореалізації особистості. Все більша вага й вплив на діяльність дитячих заміських таборів, як установ додаткової освіти країни, здобуває гуманістична психологія. Повага до особистості дитини, до її внутрішнього світу, визнання її права бути собою, створення умов для розвитку її здатностей, задоволення індивідуальних потреб і потреби і потреби в самореалізації – все це характеризує дитячий оздоровчий табір гуманістичної орієнтації. Такий табір надає вибір напрямку й темпу розвитку кожному підліткові, пропонує шляхи задоволення його нових актуальних потреб.

В організації діяльності дитячих оздоровчих таборів пріоритетними є наступні положення:

- дитячі оздоровчі табори – це частина соціального середовища, у якому діти реалізують свої можливості, потреби в індивідуальній, фізичній і соціальній компенсації;

- в основі діяльності дитячого оздоровчого табору лежать принципи масовості й загальнодоступності заходів щодо інтересів, розвитку творчості й самодіяльності, соціально значимої спрямованості діяльності; єдності оздоровчої й виховної роботи з дітьми; взаємозв'язки з родиною й соціальним середовищем;

- дитячі оздоровчі табори характеризують предметно-практичну діяльність, конкретні життєві ситуації, які допомагають пізнати дитину, вибудувати продуктивні відносини між дітьми, дітьми й дорослими.

При правильно організованій діяльності в дитячому оздоровчому таборі створена сприятлива атмосфера для самопізнання й самовиховання, що обумовлене рядом особливостей. В умовах табору можуть бути успішно організовані всі провідні види діяльності (комунікативна, спортивна, трудова, пізнавальна, естетична, художньо-творча, освітня й т.п.). Взаємодія дітей у таборі носить нетрадиційний характер за змістом й формою включення їх у ті або інші сфери діяльності, що сприяє прояву ініціативи й суб'єктної активності. Відбувається постійний аналіз того, що відбувається в таборі, у тому числі й участі кожної дитини в його житті.

В таборі повинна бути створена обстановка, при якій кожна дитина відчуває причетність до вирішення завдань, що постають перед колективом. Розвиток самоврядування допомагає відчутти всю складність соціальних відносин, сприяє формуванню соціальної активності, розвитку лідерства.

Аналіз літератури з досвіду роботи заміських дитячих таборів дозволяє виявити основні орієнтири в організації виховання проблемних дітей і підлітків:

- створення доброзичливої атмосфери, що сприяє орієнтації дитини на позитивні дії й вчинки;
- створення умов для самовизначення кожної дитини через виявлення її інтересів і здатностей, допомога у виборі шляхів самопізнання;

- забезпечення гарантій соціальної захищеності, побудова гуманних відносин у колективі;
- розвиток ціннісних орієнтацій, перетворення узагальненого соціального досвіду у внутрішню силу, мотив, що спонукує дитину до соціальної діяльності;

- залучення дітей до спільної соціальної творчості, підтримка й стимулювання соціальних значимих ініціатив дитини;

- участь неповнолітніх у реальному керуванні своєю життєдіяльністю, створення органів самоврядування, делегування дітям відповідальності за прийняті рішення.

Ці напрямки є основою для розробки різних варіантів програм, що забезпечують успішність соціального виховання дітей і підлітків у заміських дитячих таборах, в тому числі й проблемних [2].

Джерела

1. Dimock Hedley S. Administration of the Modern Camp. N.Y.: Association Press, 1998. 114 p.
2. Harpine E. C. Group-Centered Prevention Programs for At-Risk Students. N.Y.: Springer, 2011. 155 p.

Наукове видання

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Електронний мультидисциплінарний науковий часопис

№ 8

Видання українською та англійською мовами

Відповідальний секретар – Кучина Т. І.

Видавець СГ НТМ «Новий курс»
Вул. Манізера, 3, м. Харків, 61002, Україна
Тел. 097-044-03-09, E-mail: nr1989@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №6392 від 07.09.2018

Свідоцтво про державну реєстрацію інформаційного агентства
як суб'єкта інформаційної діяльності
КВ №894-716Р від 16.08.2022